

SVENSK-LETTISKA FÖRENINGEN

I STOCKHOLM

1925-1935

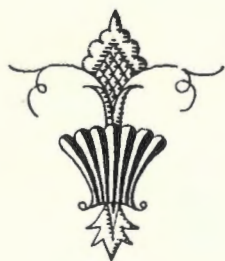

SVENSK-LETTISKA FÖRENINGEN

I STOCKHOLM

TILL DESS TIO-ÅRS JUBILEUM

19 $\frac{18}{11}$ 35

UTGIVANDET

AV DENNA SKRIFT HAR MÖJLIGGJORTS GENOM
BIDRAG FRÅN FÖLJANDE PERSONER:

KONSUL G. A. BRATT, GÖTEBORG
VICEKONSUL VILH. BRORSTRÖM, HALMSTAD
VICEKONSUL ATLE BURMAN, LULEÅ
DIREKTÖR OSCAR FALKMAN, STOCKHOLM
VICEKONSUL NILS FRIBERG, VISBY
VICEKONSUL TAGE HEDBORG, HÄRNÖSAND
GENERALKONSUL H. E. HENKE, STOCKHOLM
FIL. DR. KARL HILDEBRAND, STOCKHOLM
KONSUL LORENZ M. MEESENBURG, MALMÖ
KONSUL HUGO MÜLLER, GÄVLE
KONSUL ÅKE NERMAN, KARLSTAD
VICEKONSUL GÖSTA NORDGRÉN, GÖTEBORG
CIVILINGENIÖR HARRY NYSTRÖM, STOCKHOLM
KONSUL FRITIOF PAULSSON, HÄLSINGBORG
DIREKTÖR IVAR STENDAHL, STOCKHOLM
TANDLÄKARE CARL SVÄRDSTRÖM, STOCKHOLM
VICEKONSUL GÖSTA TIGERMAN, SUNDSVALL
INGENIÖR MAGNUS TÄCKLIND, STOCKHOLM
VICEKONSUL K. A. WARENBORG, MALMÖ

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

BIRGER NERMAN, JERKER HENKE,
C. KEMPF, ADOLF SCHÜCK.

LETTLANDS STATSPRESIDENT A. KVIESIS
FÖRENINGENS FÖRSTE HEDERSLEDAMOT

TILL
SVENSK-LETTISKA
FÖRENINGENS TIO-ÅRS
JUBILEUM

AV LETTLANDS MINISTER I STOCKHOLM
P. SĒJA

DESSA RADER HA INTE TILL UPPGIFT ATT teckna den Svensk-Lettiska föreningens mångsidiga och betydelsefulla verksamhet under dess 10-åriga tillvaro. Därom kunna läsarna hämta upplysningar på annan plats. Min önskan är endast att få hälsa den jubilerande föreningen med några djupt kända ord och uttala Lettlands tack för det arbete, som där utförts för att föra de båda länderna närmare varandra.

Man skiljer vanligen mellan tre slag av internationella förbindelser: politiska, ekonomiska och kulturella. Svensk-Lettiska föreningens verksamhetsområde omfattar naturligtvis uppgiften att främja de båda sistnämnda.

Särskilt stort intresse och levande uppmärksamhet har föreningen under sin 10-åriga verksamhet ägnat den viktiga kulturella faktorn. Men alla slags förbindelser mellan stater och folk ha ett inre samband: främjar man förbindelser av en art, påverkas alla andra förbindelser och omvänt.

Den objektiva historiska och geopolitiska grundvalen för förbindelser mellan Sverige och Lettland, liksom med de andra baltiska staterna, utesluter alla motsättningar och ger enbart möjlighet att vårda det vänskapliga umgänget och den ömsesidiga förståelsen och utvecklingen av kulturella och materiella band mellan länderna på båda sidor om Östersjön.

Om de äldre förbindelserna mellan Lettland och Sverige har redan mycket skrivits. Dessa förbindelser ha icke endast varit livliga under 1600- och 1700-talen utan ha, som de senaste årens arkeologiska undersökningar fastslagit, redan existerat under den s. k. förhistoriska tiden.

De båda folkens kulturformer ha utan tvivel redan då övat ett visst inflytande på varandra.

De ogynnsamma historiska förhållandena från början av 1700-talet och fram till världskriget vilade tungt över Lettland och det lettiska folket; de berövade Lettland möjligheten av en fri utveckling och hotade t. o. m. att undertrycka det lettiska folkets nationella egenart. Dessa förhållanden avbröto och förhindrade också en mera aktiv och vidsträckt utveckling av förbindelserna mellan Lettland och Sverige.

Det är sant, att man i Lettland aldrig glömt det historiska sambandet mellan de bägge länderna; minnena från den svenska tiden ha alltid varit levande. Även för Sveriges moderna kultur, dess litteratur, konst och vetenskap och dess ekonomiska framsteg var intresset i Lettland alltid mycket livligt och Sverige betraktades i många avseenden som en förebild.

Men då kunde det lettiska folket icke fritt och oberoende räcka det svenska folket handen och detta var också orsaken till att Lettland, dess folk och dess egenartade kultur voro relativt litet kända i Sverige.

Nu då trakterna runt Östersjön bebos av fria, oavhängiga folk, som själva bestämma sina öden och som också ha sin fulla rätt därtill, nu har också det oavhängiga Lettland möjlighet att umgås fritt och vänskapligt med det ädla Sverige. Den ömsesidiga kunskapen och förbindelserna mellan de båda nationerna ökas och befästas alltmera. Det tycks som om Östersjöns väst- och ostkust ryckt varandra närmare, som om de blivit tydligare skönjbara.

P. SĒJA
LETTLANDS MINISTER I STOCKHOLM

LETTLANDS REPRESENTANTER

FR. GROSVALDS
DIPLOMATISK REPRESENTANT
1919 — 21, MINISTER 1921 — 23

K. DUCMANIS
GENERALKONSUL OCH CHARGÉ
D'AFFAIRES 1923 — 25

I STOCKHOLM

K. ZARINŠ
MINISTER (ACKREDITERAD 1923)
1925 — 30

M. NUKŠA
MINISTER 1930 — 33

Det är klart, att ett närmande mellan stater och folk förutsätter en djupare ömsesidig förståelse och kännedom. Denna förståelse och kännedom påverka också den betydande faktor, som otvivelaktigt spelar en stor roll i umgänget mellan folk och länder — den s. k. allmänna opinionen.

Det har tillkommit den Svensk-Lettiska föreningen under dess 10-åriga verksamhet en utomordentligt stor betydelse vid främjandet av denna ömsesidiga förståelse och kunskap. Dess verksamhet har också kraftigt bidragit till skapandet av en vänskapligt sinnad allmän opinion. I föreningens arbete ha ett stort antal framskjutna och kända personer ur skilda svenska kulturkretsar deltagit. De ha i råd och dåd visat sig som sanna vänner till Lettland. Varje insats och varje steg för att inleda och fördjupa kulturella och delvis också ekonomiska förbindelser mellan Lettland och Sverige ha alltid och omedelbart funnit ett levande intresse och stöd i Svensk-Lettiska föreningen.

Personligheter i Lettlands offentliga liv, vetenskapsmän, författare, konstnärer, Lettlands akademiska ungdom, representanter för det ekonomiska livet och turister ha alltid haft hjälp och mottagits på vänskapligaste sätt av denna förening.

För förståelsen mellan de båda folken och deras kulturella liv har Svensk-Lettiska föreningen under sin 10-åriga verksamhet nedlagt ett storartat arbete och uppnått oförgätliga resultat. Det är även dess förtjänst att ha bidragit till skapandet av en personlig kontakt och personlig bekantskap mellan de båda ländernas ledande personligheter inom det offentliga och kulturella livet. Det är omöjligt att här uppräknat alla särskilda fall. Min avsikt var endast att understryka föreningens viktiga roll. För allt detta förtjänar föreningens eminenta ledande personer Lettlands varmaste tack, liksom också alla dess medlemmar — uppriktiga vänner till Lettland.

Må dess arbete också i framtiden vara lika fruktbringande, när det gäller att befästa och utveckla förbindelserna mellan Lettland och Sverige. Må vänskapen och det fredliga kultursamarbetet mellan Lettland och Sverige städse bli fastare och må i detta värv också Svensk-Lettiska föreningen spela sin betydelsefulla roll allt framgent. Det är min önskan vid dess 10-års jubileum.

LETTLAND OCH SVERIGE

AV KARL HILDEBRAND

DÅ VI BLICKA TILLBAKA PÅ VÅR FÖRENINGSS första tioårsperiod, möta vi många ljusa bilder. Vi kunde kanske ha uträttat mera, men vi ha dock ärligt strävat efter att stärka bandet mellan Lettland och Sverige och få väl tillgodoräkna oss, att vi därvid gjort nytta. Föreningens arbete har underlättats av den medverkan den erhållit från både svenskar och letter. Jag vill i första rummet nämna våra hedersledamöter, republiken Lettlands officiella representanter i Stockholm, till vilka jag här framför vårt djupt kända tack. Vi ha också en gång sett Lettlands statspresident och en annan gång den lettiska utrikesministern i vår krets, och vi ha satt högt värde på deras besök.

Vårt arbete har ur den synpunkten varit särskilt intressant, att de båda länderna i flera hänseenden äro varandra mycket olika. Deras historiska utveckling skiljer sig avsevärt åt. Å ena sidan ha vi vårt land, en uråldrig kulturbygd, som levat sitt eget liv i nationell självständighet och kunnat koncentrera sina krafter på uppbyggandet av en stark och rik kultur. Å andra sidan står Lettland, som under århundraden varit underkastat andra makters välde och vars folk fått föra en oavbruten strid för sin nationella egenart. Under de svåraste förhållanden har det ägt förmåga att bevara sitt språk och vårda sina egna historiska minnen. Då världskriget äntligen gav

RIGA SLOTT FRÅN DUNA. DET FÖRSTA SVENSKA ÖRLOGSBESÖKET 1924

NATIONALOPERAN I RIGA

RIKSGÄLDSFULLMÄKTIGES ORDFÖRANDE FIL. DR
KARL HILDEBRAND
FÖRENINGENS ORDFÖRANDE SEDAN 1931

möjlighet därtill, grep det lettiska folket med mod och tillförsikt det erbjudna tillfället och kämpade sig fram till nationell seger. Man kan förstå, vad det betyder för det lettiska folket att se sin egen flagga blåsa ut för vinden och känna, att landet räknas bland Europas fria stater. Självkänslan måste ökas av, att allt som nu göres främjar det egna fria landets näringsliv och kultur.

Men en sådan seger vinnes ej en gång för alla, utan nya svårigheter växa ständigt upp och måste övervinnas. Landets ekonomi har måst baseras på delvis ny grund. Valutan har väl vårdats. Den and-

liga kulturen har stärkts och fördjupats och landets försvarskraft tages i anspråk, såsom skildras i en senare artikel. Alla dessa kraftåtgärder ha i allt väsentligt utförts och utföras på ett sätt, som väcker vår beundran.

Om vi se till, vad våra båda länder ha att ge varandra, så ligger det i öppen dag, att vårt urgamla kulturland har både materiella och andliga gåvor att sända över till andra sidan Östersjön. Men frågan är, om icke vi äro i högre grad den mottagande parten. Det kan ej förnekas, att det lugn, som blivit oss beskärt, har alstrat en viss nationell slapphet, som ej rätt framträder, så länge vårt folk ej blir på allvar provat. Det är som om svenskarna trodde sig sitta inne med en särskilt privilegierad ställning på världshistoriens åskådarplats. En sådan uppfattning är förvisso omotiverad, och även vi få vara beredda att när så behöves försvara vårt oberoende och vår självbestämningsrätt. Det kan då endast vara nyttigt att komma i nära förbindelse med ett annat folk, som haft kraft att uthärda ödets hårda slag och mod att bana sig ny väg. Vi ha mycket att lära av det lettiska folkets i handling ådagalagda levande fosterlandskärlek, och det vore väl, om vi kunde taga vara på vad vi iakttaga och vad vi med all rätt beundra. På detta sätt kan det mindre landet och det mindre folket ge vårt större kulturland mycket, som vi ha all anledning att högt värdesätta.

Vår förening har sökt föra fram dylika synpunkter vid bedömandet av de svensk-lettiska förbindelserna, och då vi nu se tillbaka på de tio åren, höves det oss att ge uttryck åt vår tacksamhet för vad vi fått mottaga. Vi må hoppas, att vårt land å sin sida varit i tillfälle att ge Lettland gåvor som, även de, äro värda ett tack.

SVENSK-LETTISKA FÖRENINGEN

1925 – 1935

EN HISTORIK AV C. KEMPF

SVENSK-LETTISKA FÖRENINGEN LEDER SITT ursprung från den 17 april 1925. Denna dag kommo nämligen på initiativ av Lettlands dåvarande chargé d'affaires i Stockholm K. Ducmanis och generalkonsul H. Duhs ett antal personer tillsammans, som beslöto bildandet av en förening i Stockholm, som skulle ha till uppgift att främja de svensk-lettiska förbindelserna, framför allt på det kulturella och ekonomiska området.

Redan den 1 april samma år hade ett upprop i samma syfte utfärdats, undertecknat av 37 personer, representerande vitt skilda kretsar inom samhällslivet.

Uppropet hade i korthet följande innehåll:

Förbindelserna mellan de lettiska och svenska folken bestå sedan mycket länge tillbaka. Styrkan hos dessa förbindelser har under årens lopp åtskilligt varierat, främst på grund av yttre orsaker. Men det har alltid funnits krafter, som även under brydsamma tider förstått att vidmakthålla åtminstone några av de gamla band, som en gång knutit folken tillsammans.

Så snart Lettland blivit en fri och oavhängig stat och dess oberoende blivit erkänt av stormakterna, har också intressegemenskapen

MAJOR ANDERS SJÖSTEDT
FÖRENINGENS ORDFÖRANDE 1925—27

DIREKTÖR OSCAR FALKMAN
FÖRENINGENS ORDFÖRANDE 1927—31

GENERALKONSUL H. E. HENKE
FÖRENINGENS FÖRSTE VICE ORD-
FÖRANDE SEDAN 1933

PROFESSOR BIRGER NERMAN
FÖRENINGENS ANDRE VICE ORD-
FÖRANDE SEDAN 1933

med Sverige fått ny växtkraft. Det vore nu angeläget att ytterligare befordra och utveckla denna intressegemenskap.

Ett led i ett dylikt arbete skulle vara skapandet av en svensk-lettisk sammanslutning i Stockholm.

Till föreningens förste ordförande valdes major Anders Sjöstedt med generalkonsul Duhs som vice ordförande.

En av den unga föreningens första angelägenheter blev att stå för mottagandet av en lettisk sångkör, vilken 85 man stark under ledning av dirigenten Teodors Reiters i maj 1925 besökte Stockholm och på Kungl. Operan gav tvenne synnerligen uppmärksammade konserter. Föreningen anordnade en rundtur i bil genom Stockholm med omgivningar för körens medlemmar. Därefter gavs en bankett för kören på Grand Hôtel, där värdar och gäster ömsesidigt hyllade varandra.

Lettlands nationaldag den 18 november, som även blivit föreningens traditionella högtidsdag, firades detta år för första gången. Man hade glädjen att som föreningens gäst hälsa Lettlands nye minister i Stockholm K. Zariņš. Denne höll under aftonens lopp ett mycket intressant föredrag över förbindelserna mellan Sverige och Lettland under gångna tider.

Under år 1926 — föreningens andra verksamhetsår — medverkade föreningen vid anordnandet på sommaren av ett besök av 8 lettiska scoutförband. Genom föreningens försorg fingo scouterna bl. a. tillfälle att ordentligt studera Stockholm med omgivningar. I oktober samma år arrangerade föreningen under mycket gemytliga former en gemensam bierabend för sina medlemmar å Automobilklubbens lokaler, där bl. a. äkta Rigaöl serverades.

Högtidsdagen firades detta år med middag å Grand Hôtel, en lokal, som senare ofta tagits i anspråk som ram för föreningens större fester. Ett flertal representanter för de övriga svensk-baltiska föreningarna i Stockholm närvaro vid detta tillfälle. Den berömde lettiske operasångaren Kaktiņš, som just med stor framgång gästspelade på vår opera, förhöjde festens trevnad med sång och blev föremål för stormande ovationer. Under kvällens lopp visades även en film över Riga och Rigastrand. Flera tal höllos och kvällen avslutades med

dans — en anordning, som senare blivit en angenäm och konstant avslutning på föreningens större festliga sammankomster.

Föreningen räknade vid 1927 års början 3 hedersledamöter — ärkebiskop Söderblom samt ministrarna Ducmanis och Zariņš — 7 ständiga samt 104 vanliga ledamöter.

I mars detta år anordnade föreningen i Engelbrektskyrkan en sorggudstjänst över den då avlidne förste lettiske statspresidenten J. Čakste.

På sommaren medverkade föreningen åter vid ett lettiskt scout-besök, vilket stod under ledning av Rigas befriare general K. Goppers; besöket ägde rum i samband med det stora internationella scoutlägret på Ingarö. Samma sommar hade föreningen arrangerat en talrikt besökt exkursion till Lettland — under ledning av konsul Martin Andersén, vilken även lett flera av de lettiska studiebesöken i Sverige — där föreningens medlemmar besökte Riga, Sigulda, Jelgava m. fl. platser och rönt ett synnerligen gästfritt mottagande. Man fick härvid bese såväl talrika minnesmärken som moderna industriföretag och knyta förbindelser med lettiska svenskvänner och den svenska Rigakolonien.

Vid högtidssammankomsten å nationaldagen höll professor Gaston Backman, vice ordförande i föreningen under åren 1931—33, föredrag om sina under professorstiden i Riga vunna forskningsresultat rörande det lettiska folkets antropologi. En film över den nyss nämnda sommarresan visades. Föreningen kunde vid detta sammanträde hälsa sin hedersledamot ärkebiskop Söderblom. Samtidigt ägde å Konstnärshuset rum en på föreningens initiativ tillkommen utställning av lettisk konst. Denna, som arrangerats av professor V. Purvīts vid Rigauniversitetet, blev en stor framgång.

När major Sjöstedt 1927 nedlade ordförandeskapet, efterträddes han av dåvarande vice ordföranden, direktör Oscar Falkman, vilken i sin tur, sedan han 1931 avsagt sig hedersuppdraget, överlämnade detta åt föreningens nuvarande ordförande, ordföranden i riksgäldsfullmäktige, doktor Karl Hildebrand, vilken sedan 1927 beklätt posten som vice ordförande.

Föreningens verksamhet under de närmast följande åren har i stort sett följt de vägar, man från början slagit in på. Korporationer och

MAJOR C. KEMPPF
FÖRENINGENS SVENSKA SEKRE-
TERARE 1933 — 35

LEGATIONSSEKRETERARE T. OZOLIŅŠ
FÖRENINGENS LETTISKE SEKRE-
TERARE SEDAN 1934

DIREKTÖR JERKER HENKE
FÖRENINGENS SKATTMÄSTARE OCH
KLUBBMÄSTARE SEDAN 1932

sammanslutningar från Lettland, vilka besökt Stockholm och Sverige, hava på olika sätt omhändertagits. Svenska studieresor hava genom föreningens försorg planlagts och kommit till utförande. Det kulturella och konstnärliga utbytet länderna emellan har föreningen sökt ytterligare befordra.

På våren 1928 besöktes Stockholm av den store lettiska diktaren Jānis Rainis, varvid föreningen den 19 mars anordnade en Rainis-afton i Konstnärshuset. Diktaren, som i ett orienterande anförande presenterades av redaktör Pierre Backman, talade därvid om lettisk diktning, och vidare förekom uppläsning i översättning ur Rainis produktion av skådespelarna Inga Tidblad och Uno Henning.

På hösten återgäldades föregående års lettiska konstutställning i Stockholm med en svensk i Riga, anordnad av Nationalmuseum genom dess chef överintendenten Axel Gauffin.

Ett viktigt önskemål var att åstadkomma ett svenskt lektorat vid Rigas universitet. För detta ändamål bildades bland föreningens medlemmar en särskild kommitté, som trädde i förbindelse med universitetsmyndigheterna i Riga, vilka visade sig mycket tillmötesgående. En lärarbefattning i svenska språket och svensk historia blev också inrättad 1928, och kostnaderna härför kommo till stor del att bestriktas av enskilda mecenater, till vilka föreningen alltjämt står i stor tacksamhetsskuld.

På högtidsdagen den 18 november talade professorn vid universitetet i Riga Fr. Balodis om Lettlands förhistoria, och föreningens medlemmar kunde åter glädja sig åt att få höra operasångare Kaktiņš.

Den 27 maj 1929 gjorde lettiska statsöverhuvudet, presidenten Zemgals, ett officiellt besök i Stockholm. Föreningen anordnade i samband härmed en mottagning å Grand Hôtel Royal, vars samtliga lokaler disponerades för ändamålet, en festlighet, vari icke mindre än 400 personer deltog.

Samma år arrangerade föreningen en studieresa för ett 30-tal lettiska studenter och akademiska lärare med professor Balodis som reseledare. Färden utgick från Stockholm och ställdes över Falun—Rättvik—Karlstad samt åter till Stockholm. — Vid årsfesten i novem-

ber höll dåvarande Rigaprofessorn, numera Lettlands minister i Rom, A. Speke, föredrag om det lettiska folkets äldre historia.

Under år 1930 — Stockholmsutställningens sommar — steg givetvis besöksfrekvensen högst avsevärt. Omkring 1,500 lettiska turister beräknades denna sommar hava besökt Stockholm. Flera av korporationsbesöken omhänderhades och arrangerades genom föreningens försorg. Särskilt må därvid omnämnas det besök, som ett 30-tal studenter från Riga universitets teknologiska fakultet avlade i Stockholm, ett besök som utsträcktes att omfatta studier vid de stora industrierna i Västerås, Bofors, Trollhättan, Vänersborg, Göteborg, Skövde, Motala och Norrköping. Vid anordnandet av denna färd kunde föreningen liksom även vid senare tillfällen räkna med ett värdefullt bistånd av de lettiska konsulerna på de olika platserna. Att färden som helhet betraktad gav ett så gott utbyte bör dock framförallt räknas generalkonsul H. E. Henke till förtjänst. Denne, vilken sedan 1933 bekläder posten som föreningens förste vice ordförande, har även i övrigt gjort insatser till fromma för föreningens verksamhet, vilka icke kunna skattas nog högt. Av andra besök denna sommar, som föreningen handhade, må nämnas ett dylikt av Lettisk-Svenska föreningen i Riga — ett femtiotal personer — och av lettiska lärare och lärarinnor till ett antal av över hundra. I samband med lettiska flottans besök i Stockholm anordnade föreningen en särskild mottagning.

Vid högtidsfesten detta år hölls föredrag av föreningens gäst för kvällen, direktören i Lettlands finansdepartement A. Kacens. Lettlands dåvarande minister i Stockholm, M. Nukša, gästade denna dag för första gången föreningen.

Verksamhetsåret 1931 gick icke på samma sätt som det föregående i besökens tecken. Dock må omnämnas anordnandet av en lettisk utställning i Nordiska museet i mitten av november, varvid föreningen i samband härmed fick nöjet att hos sig se en både förr och senare uppskattad gäst och Sverigevän, professor Balodis. — Vid årsfesten på Grand Hôtel höll musikdirektör Patrik Wretblad ett föredrag om sina reseminnen från Lettland samma sommar, beledsagat med prov såväl på lettisk folkmusik som på alster av moderna lettiska kompositörer.

SVENSK-LETTISKA FÖRENINGENS ÅRSFEST Å GRAND HÔTEL 18 NOV. 1934

Från år 1932 är att anteckna, att vid föreningens högtidsfest föredrag hölls av professor Birger Nerman över ämnet "Svenska vikingavägar vid Östersjön", vilket grundade sig på material från föredrags-hållarens omfattande utgrävningar och studier på hithörande område i Lettland och angränsande länder.

År 1933 hälsade föreningen vid årsfesten för första gången den nuvarande ministern i Stockholm, P. Sēja, välkommen i sin krets. Docent A. Schück höll ett föredrag om de baltiska staternas tillblivelsehistoria.

Från de bägge sist förflutna åren 1934 och 1935 förtjänar att omnämnas den mottagning, som föreningen den 14 januari 1934 anordnade i samband med lettiske utrikesministern excellensen Salnais besök i Stockholm. Denna mottagning fick en särskilt högtidlig prägel därigenom att bl. a. svenska utrikes- och ecklesiastikministrarna närvaro och föreningens medlemmar synnerligen talrikt slutit upp. I maj samma år var en lettisk industrimässa anordnad i Ostermans bilhall, i anslutning till vilken föreningen anordnade en festlighet med supé och dans. Senare på våren inbjöd föreningen en större lettisk sångkör, som då besökte Stockholm, till ett enklare samkväm å Operakällaren. Vid årshögtiden, som bl. a. hedrades med närvaro av utrikesministern, excellensen Sandler, höll professor Balodis ett föredrag över ämnet "Lettlands Schicksale im Lichte des Möglichen und Notwendigen in der Vergangenheit". Våren 1935 deltog föreningens medlemmar i en för första gången gemensamt med övriga svensk-baltiska föreningar anordnad högtidsfest. Till slut må nämnas den andel föreningen haft i det mottagande, som bereddes baletten vid operan i Riga under dess besök i Stockholm sistlidna september månad.

Medlemsantalet i föreningen utgör f. n.: 5 hedersledamöter — Lettlands statspresident Kviesis samt ministrarna Ducmanis, Zariņš, Nukša och Sēja — 34 ständiga och 127 vanliga ledamöter.

En framställning som den föreliggande måste givetvis begränsas till att angiva vissa viktiga data i föreningens historia och därutöver att uppdraga de yttre konturerna av föreningens verksamhet. Så mycket torde dock vara klart, att föreningen under de gångna åren i stort sett lyckats lösa den uppgift, som den vid sin start förelade sig, näm-

ligen att uppehålla och befordra förbindelserna mellan Sverige och Lettland, framförallt på det kulturella och ekonomiska området. Förtjänsten av detta goda resultat tillkommer i främsta rummet de oförtrotta, frivilliga krafter, som verkat i och i anslutning till föreningens ledning och vilka bland sig räkna namn, som icke alla i denna framställning blivit nämnda eller kunnat nämnas. Kan föreningen allt framgent räkna på dessa goda krafterns bistånd, skola säkerligen de kommande decennierna bliva lika nyttiga och fruktbringande för föreningens syfte, som det nu tilländalupna varit.

FÖRENINGENS FUNKTIONÄRER

ORDFÖRANDE:

Major Anders Sjöstedt 1925—27
Direktör Oscar Falkman 1927—31
Riksgäldsfullmäktiges ordf., fil. dr
Karl Hildebrand 1931—

v. ORDFÖRANDE:

Generalkonsul Hugo Duhs 1925—26
Direktör Oscar Falkman 1926—27
Riksgäldsfullmäktiges ordf., fil. dr
Karl Hildebrand 1927—31
Civilingenjör S. Carlberg, förste v.
1931—32
Professor Gaston Backman, andre v.
1931—33
Generalkonsul H. E. Henke, förste v.
1933—
Professor Birger Nerman, andre v.
1933—

SEKRETERARE:

Svensk:
Kapten Gustaf Blomquist 1925—30

Konsul Martin Andersén 1930—32
Direktör Jerker Henke 1932—33
Major C. Kempff 1933—35
Kapten Konrad Ugglå 1935—

Lettisk:

Vicekonsul Peters Velps 1925—26
Legationssekr. V. Gütmanis
1928—30
Legationssekr. K. Bērends 1930—34
Legationssekr. T. Ozoliņš 1934—

SKATTMÄSTARE:

Vicekonsul Eric Schnell 1925—26
Konsul Martin Andersén 1926—32
Direktör Jerker Henke 1932—

KLUBBMÄSTARE:

Konsul Martin Andersén 1925—30
Tandläkare C. Svärðström 1930—32
Direktör Jerker Henke 1932—

LETTISKA KONSULER OCH

KONSUL G. A. BRATT, GÖTEBORG

VICEKONSUL VILH. BRORSTRÖM, HALMSTAD

VICEKONSUL ATLE BURMAN, LULEÅ

VICEKONSUL NILS FRIBERG, VISBY

VICEKONSUL TAGE HEDBORG, HÄRNÖSAND

KONSUL LORENZ M. MEESENBURG, MALMÖ

VICEKONSULER I SVERIGE

KONSUL HUGO MÜLLER, GÄVLE

KONSUL ÅKE NERMAN, KARLSTAD

VICEKONSUL GÖSTA NORDGRÉN, GÖTEBORG

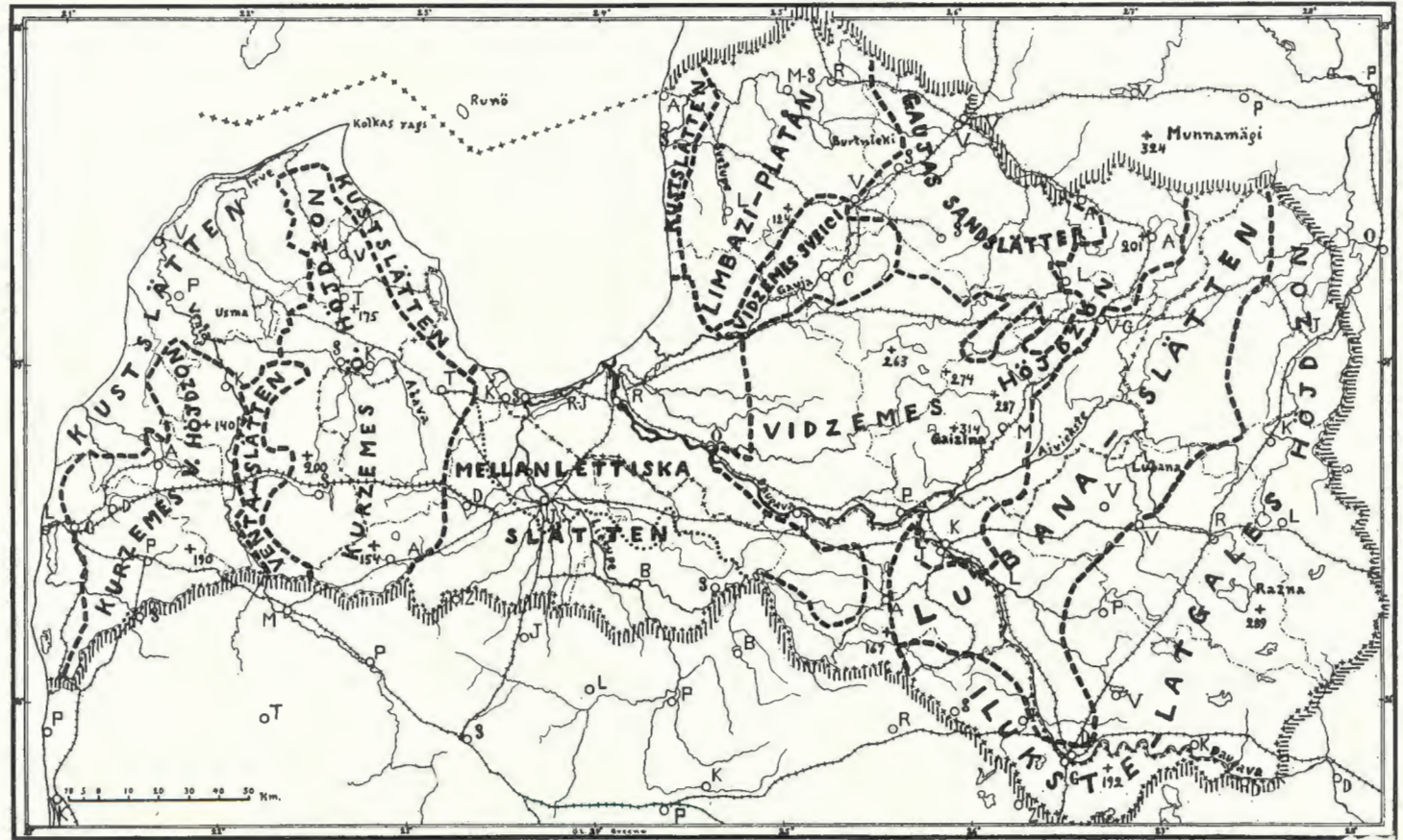
KONSUL FRITIOF PAULSSON, HÅLSINGBORG

VICEKONSUL GÖSTA TIGERMAN, SUNDSVALL

VICEKONSUL K. A. WARENBERG, MALMÖ

KARTA 1. LETTLANDS NATUROMRÅDEN

J. G:n.

LETTLANDS NATUR

EN BESKRIVANDE ORIENTERING

AV JONATAN GRUFMAN

IVARJE LAND BESTÄMMES NATUREN I STORT SETT av områdets geologiska struktur. Så ock i Lettland. Dess natur är resultatet av huvudsakligen två geologiska perioders verksamhet, sålunda berggrunden väsentligen av devonperiodens, de täckande mäktiga lösa jordslagen av istidens. Vad berggrunden beträffar karakteriseras den norra delen av Lettland av lös sandsten, den södra av hård kalksten. Gränsen inom landet mellan de två anges av orterna Pskov (P i N.O.-hörnet av karta I), Riga, Tukums, Stende (nära kartans höjdangivelse 175), Kuldiga och Liepāja. Istidsavlagringarna, till sin sammansättning i icke ringa grad beroende av den underliggande berggrundens, bilda i stort sett den mark, på vilken Lettlands befolkning bygger och bor.

De mäktiga istidsavlagringarna göra att berggrunden i Lettland mycket sparsamt träder i dagen och, när detta sker, huvudsakligen i de stora dalgångarna, där även de nutida floderna genom sin verksamhet skära sig ned och härvid blotta berglager. Medan sålunda i Gaujas, Svētupes och Abavas flodbankar den devoniska sandstenen med sina här och var karakteristiska håligheter gör sig gällande, möter i Daugavas höga stränder delvis dolomitisk kalksten. Det må tilläggas, att den sistnämnda blir föremål för brytning liksom även de i densamma ingående gipslager. I anslutning härtill är att erinra om förekomsten av svavelhaltiga källor, vilka givit upphov till de bekanta kurorterna Baldone, Ķemeri och Kandava.

Det framstår helt naturligt, att inom Baltikum såsom del av det stora ryska slättområdet några nivåskillnader av stora mått icke göra sig gällande. Även höjden över havsytan är här rätt obetydlig, i det att denna endast på några få punkter överstiger 300 meter. Den allra högsta punkten, Munnamägi (324 m ö. h.) är belägen inom Estlands sydöstra del och nära gränsen mot Lettland. (Se karta 1.)

De inom Lettland till sin mäktighet mycket växlande moränavlagringarna samt den underliggande berggrundens särskilt genom den stora nedisningen frammodellerade former hava väsentligen bestämt de nu inom denna stat rådande höjdförhållandena. Utgående från landets fyra historiska provinser möta vi sålunda inom östra delen av provinsen Vidzeme en höjdzon med Lettlands allra högst belägna trakter. Här finnas flera punkter på mer än 250 m ö. h., av vilka Gaiziņa kalns ("Luftberget") 314 m ö. h. är beläget inom Madonakretsen och utgör lettiska statsområdets högsta punkt. En andra höjdzon inom Lettland representeras av den del av Baltiska landryggen, som faller inom Zemgales Ilukste-krets samt inom Latgale (eller det forna Polska Livland), och är här, strax sydost om Raznasjön, den största höjden över havsytan 289 meter. Gå vi slutligen till västra Lettland, möter här landets tredje stora höjdzon, som upplöser sig i tvenne från norr till söder löpande parallella stråk, vilka, åtskilda genom Venta-floden och närmast öster härom anslutande slättområde, genomdraga Kurzeme för att inom nordvästra Litauen äga sin naturliga fortsättning. Största höjdläget inom provinsen Kurzeme — 200 m ö. h. — finner man nordväst om staden Saldus.

Karakteristiskt för Lettlands natur är icke endast de nu nämnda höjdzonerna utan även de betydande slättområdena. Provinsen Zemgale intages, fränsett såsom nämnt Ilukste-kretsen i öster, av ett säreget högst betydande slättområde, vars låga marker nå från Rigaviken i norr ända ned mot den litauiska gränsen i söder. En stor nordlig del av detta slättområde befinner sig endast några få meter över havsytan. I detta samband må nämnas, att staden Jelgava ligger blott 4 m ö. h. Det skulle vara upplysande men föra alltför långt att i anslutning till omnämmandet av denna lågslätt ingå på den i olika avseenden intressanta bottenkonfigurationen hos den 210

km långa och 185 km breda Rigaviken med dess i centrum liggande 5 km långa och 3 km breda Runö.

Förutom det senast behandlade slättområdet gives det inom Lettland även andra högst anmärkningsvärda lågt belägna marker. Härvid syftas på framför allt två slätter, den ena av en mera koncentrerad omfattning med sjön Lubāna i mitten, den andra åter av en långt utdragen den lettiska kusten åtföljande slättzon, vars gräns utgöres i väster av havet och i öster, alltså inåt land, av den s. k. Marina gränsen. Den förstnämnda, Lubāna-slätten, Lettlands största sammanhängande slättyta, utbreder sig mellan respektive Vidzemes och Ilukste-Latgales höjdzon. De naturdrag, som denna slätt uppvisar, äro helt att tillskriva de här växlande förhållandena under istidens slutskede, det myckna smältvattnets inverkan och icke minst områdets dåtida, vid ett visst stadium, intagna ställning av, såsom den geologiska termen lyder, isdämd sjö, innebärande att den mäktiga inlandsisen själv låg hindrande i vägen för den naturliga avrinningen, härmed framkallande en större sjöbildning. Vad å andra sidan beträffar den nyssnämnda slättzonen längs den lettiska kusten, representerar denna just det område, som fordom inkräktats av havet i samband med de nivåförändringar, som följde istidens avsmältningskede. Det dåtida havet har genom sina bränningar inom närmast liggande del av fastlandet utfört sitt förstörelseverk, skapat den kustplattform, som bildar den nutida lettiska kustslätten. Denna är av en mycket växlande bredd. Inom norra Kurzeme når slättlandskapet mycket långt in i landet, och slätten tränger här in ända till trakten av Usma-sjön eller omkring 60 km. Mycket skarpt framträder slätten mot det högre inlandet inom vissa sträckor av Kurzemes väst- och nordostkust (t. ex. i trakten av Grobiņa, Alsunga, Dundaga och Valdemārpils). Vid Vidzemes kust saknas den skarpa naturgränsen, och stigningen, såsom på Rigavikens östra sida, sker mera omärkligt från kustslätt till det inre av landet.

Med omnämmandet av de tre höjdzonerna och de tre betydande slättområdena har angivits blott de grova linjerna i fråga om Lettlands struktur. Vad beträffar själva markytans beskaffenhet inom landet, ställer sig denna olika. *Ilukste-Latgales höjdzon* består av till arealen högst betydande kuperade moränlandskap. Denna Baltiska

landryggens lettiska andel sönderfaller i själva verket i tre naturdistrikt, åtskilda av mindre från den nämnda Lubāna-sänkan nedträngande sand- och moränmargelslätter. Av de tre distrikten ligger det sydligaste utanför Latgale, nämligen i Ilukste-kretsen och söder om floden Daugava. Terrängen inom Baltiska landryggen erbjuder en stor omväxling. De oregelbundet uppträdande kullarna och sänkorna giva landskapet här en prägel, som starkt avviker från den stora väster därom liggande lubanska sandslätten. Moränbildningarna äro av olika mäktighet och uppvisa växlande höjd över havsytan. Vad som är ägnat giva ett särskilt livligt inslag i naturen inom Ilukste-Latgales höjdområde äro de synnerligen talrika sjöarna. I det hänseendet kan man här tala om en verklig sjözon.

Den tidigare omnämnda *Lubāna-slätten* utgör den sydligaste delen av den stora sänka, som norr ut även inrymmer Peipsi järv och de sydligare trakterna kring Narova-dalen. Själva Lubāna-slätten når sin nordgräns inne på estniskt område strax söder om Irboska. Slätten uppvisar högst få terrängformer, och i mitten av sänkan ligger Lubāna-sjön, medan stora områden inom andra delar av slättytan äro försumpade. Inom Lubāna-slättens sydvästra del giva ytformerna i förening med hydrografien landskapet ett något randigt utseende. Den stora slätten framstår i övrigt såsom svagt vågig, och dess yta är täckt av sand såsom ett resultat från såsom nämnt istidens avsmältningsskede.

Avgränsad mot sydost och öster av Lubāna-sänkan ligger *Vidzemes höjdzon*, vilken dels norr ut naturligt sammanhänger med de högt belägna kuperade områdena inom Estlands sydöstra del, dels söder ut äger sin fortsättning i det av växlande höjder och sänkor samt smala sjöar och mossar karakteriserade och genom sin ringa bredd rätt egenartade moränstråk. Vidzemes höjdzon utgöres av omväxlande kulliga moränländer jämte däremellan smärre och spridda sandytor. Det är sålunda de mäktiga moränavlagringarna, som spela en framträdande roll och därtill uppvisa landets viktigaste höjdcentrum, Gaiziņa kalns. Omväxlingen av mindre ådalar och av än höjder, än slätter ävensom av småsjöar intagna sänkor giver Vidzemes höjdzon dess karaktär.

Längst i väster ansluter sig Vidzemes höjdzon omedelbart till

SJÖLANDSKAP I LATGALE NORR OM KRASLAVA

GAUJAS DALGÅNG I VIDZEME VID SIGULDA (»LIVLÄNDSKA SCHWEIZ«)

ett område, som till följd av sina naturdrag turister icke försumma att besöka. Här åsyftas det med hänsyn till sina reliefformer anmärkningsvärda landskap, som, utbredande sig kring floden Gauja, genom den leende och delvis storslagna naturen går under namnet *Vidzemes Šveice* (Livländska Schweiz). Den viktigaste företeelsen inom detta naturlandskap bildar Gaujas dalgång. Denna är en istidsbildning, en urströmsdal såsom man plägar säga, bildad genom från norr åt sydväst framrinnande smältvatten, som gav upphov till en mäktig älv, vilken utarbetade genom sin s. k. erosion ett brett dalstråk mellan orterna Valmiera och Inčukalns. Inom denna betydande dalgång ter sig våra dagars Gauja såsom ett rätt obetydligt vattendrag. Men vad som gör Livländska Schweiz till vad det är såsom naturskön trakt är icke endast denna huvuddalgång utan därjämte de olika av biflodernas djuperosion skapade dalgångar, och här framträder sålunda inom denna del av Lettland ett egenartat dal-landskap (karta II). Med djupa erosionsrännor framträda här Amata-, Ligatne- och Brasla-dalarna med deras sandstensklippor.

Nordost om Vidzemes Šveice ligga kring övre Gauja trakter, som på grund av det stora inslaget av sandiga slättområden kunna naturligen sammanföras under beteckningen *Gaujas sandslätter*. Den största av dessa är den triangelformiga slätt, som utbreder sig mellan Valka och Valmiera och vars uppkomst står i samband med de stora smältvattensmängder, som här under istidens avsmältnings-skede samlade sig för att sedan söka sig den väg, som Gaujas dalgång nu utvisar. Vad åter beträffar området väster om Gaujas sandslätter och Vidzemes Šveice har detta med sin moränmark en delvis vågig plåtåartad karaktär, något som särskilt gäller trakten av Limbaži och härvid erinrande om de för estniska republikens södra del karakteristiska moränplåtåerna. Härmed är icke att förstå, att icke inom *Limbaži-platån*, som vi lämpligen kunna kalla denna del av Lettland, även andra naturdrag möta. Här må blott erinras om de egenartade trakterna kring Burtnieki-sjön (karta III) liksom ock längst i nordväst övergången till Estlands stora skogiga Pärnu-sandslätt.

Söder om Rigaviken utbreder sig såsom nämnt en stor slätt, som genom sitt läge må betecknas såsom den *Mellanlettiska slätten*. Till

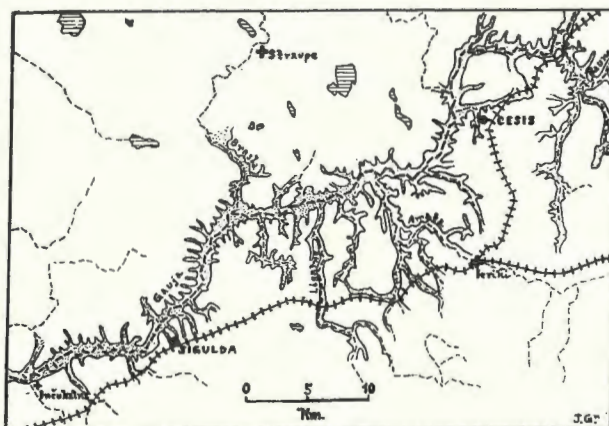
SANDSTENSKLIPPOR VID GAUJAS STRAND STRAX
VÄSTER OM SIGULDA (*LIVLÄNDSKA SCHWEIZ*)

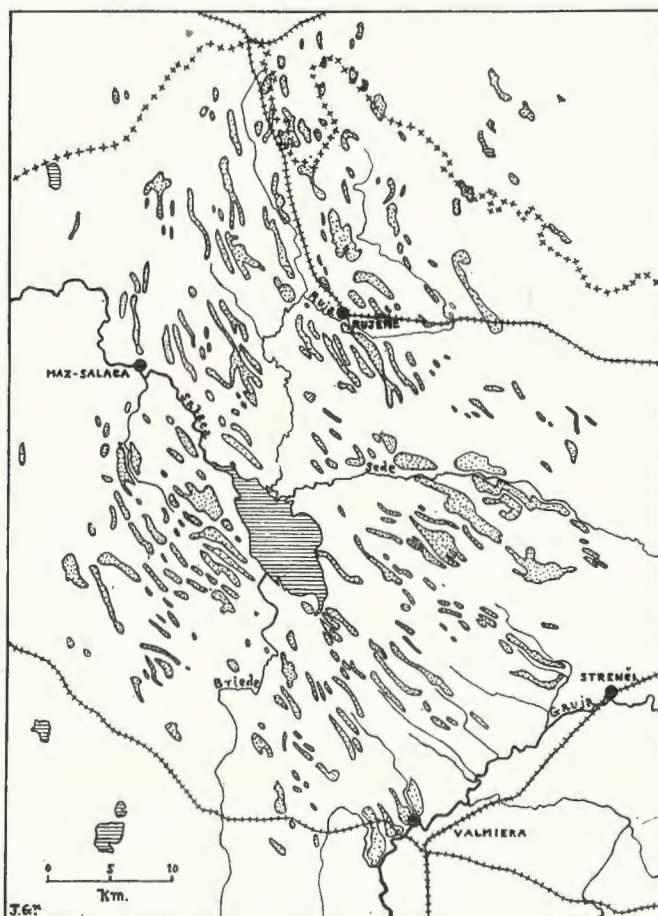
MELLANLETTISKA SLÄTTEN I ZEMGALE

en betydande del utgöres denna av gammal sjöbotten av en under istiden uppkommen isdämd sjö. Denna sträckte sig från en linje Tukums—Riga, där inlandsisens bräm befann sig, och nådde i söder ned till ungefärligen den nutida letto-litauiska gränsen. I denna issjö avsattes den lera, varpå nu tegelindustrien inom Jelgava-trakten är baserad. Betrakta vi Mellanlettiska slättens norra del (Norr om punkterad linje å karta I), finna vi här såsom karakteristiskt flygsandsområden, sanddyner, hed- och mossmarker. Detta delvis försumpade, delvis av magra tallskogar bevuxna sandslättsområde kontrasterar skarpt mot slättens södra del, som intagen av synnerligen bördig jord bildar den trakt, som fordom benämndes Kurlands spannmålsbod (Kornkammer Kurlands). Rinnande genom låglandet från söder mot norr är för den Mellanlettiska slätten floden Lielupe, såsom också namnet angiver, "den stora floden", som segelbar mellan Jelgava och utloppet i Daugava ännu alltjämt spelar en icke oviktig roll såsom transportled mellan det stora jordbrukscentret och rikshuvudstaden, vartill kommer dess betydelse för utskeppningen av den nyssnämnda tegelindustriens produkter.

Då floden Daugava till sitt nedre lopp faller inom den Mellanlettiska slätten, må i detta samband även denna flod med dess dalgång här beröras, även om den senare genom sina stora mått och markbeskaffenheten i övrigt hänförts av författaren, såsom kartan utvisar, till Vidzemes höjdzon. Av Lettlands floder är Daugava den största. Under sitt lopp genom landet spelar den rollen av gränsflod, nämligen dels mot Latgale, dels, ehuru blott under en kortare sträcka, mot Vidzeme. Av Daugavas tillflöden på lettiskt område är Aiviekste det viktigaste, utgörande avlopp för Lubāna-sjön. Från Aiviekstes inflöde blir Daugava allt bredare i riktning mot dess mynning, och dess dalgång antager storslagna former. Ända ned mot Ogre (O på karta I) når dalen, men mest markant framstår dalgången i sitt övre parti. Här skall icke beröras dalgångens intressanta utvecklingshistoria, delvis sammanhängande med Lubāna-slättens. Det må blott erinras om, att Daugava-dalen från Plavīņas (P på kartan) ned förbi Koknese mot Jaunjelgava (J) bildar ett av Lettlands mera kända turistområden. Ehuru närmast jämförlig med Gauja-dalen visar sig dock naturen väsentligt olika. Medan Gauja-dalens höga sluttningar

KARTA II. DALLANDSKAP FRÅN VIDZEME (»LIV-LÄNDSKA SCHWEIZ«)

KARTA III. HÖJDRYGGAR (DRUMLINS) I TRAKTEN AV
BURTNIEKI-SJÖN, VIDZEME

äga mycket mjuka former (t. ex. vid Sigulda i Livländska Schweiz), beroende på den lösa devoniska sandstenen, som lättare lät forma sig, uppvisar Daugava-dalen höga kalkstensklippor. Vid Gauja är den rika vegetationen, vid Daugava klippornas och flodens vilda natur, skönhetsvärden. För båda floderna får sommarlandskapet sin livliga prägel genom de ständigt nedför ilande timmerflottarna. På vintern äro dessa sistnämnda försvunna, men deras roll har då övertagits av ismassorna, som här och var tornande upp sig slutligen vid vårens isgång följa floderna till havet.

Beträffande lettiska statsområdets västra del bär naturen inom *Kurzemes östra och västra höjdzon* moränlandskapets prägel. Inom västra höjdzonen, men även inom stora områden av den östra, t. ex. norr och sydväst om Tukums liksom ock trakten av Auce (å karta I T och A i östzonens östra del), karakteriseras landskapet av en kupe-rad, delvis kullig moräntopografi. Mellan de båda höjdzonerna utbreder sig en bred slätt, som till följd av sitt läge utmed Venta må betecknas såsom *Venta-slätten*. Detta naturområde består huvudsakligen av en sandslättszon, som beledsagar Venta på dess högra sida, och i slättens västra rand rinner floden i sin dalgång. På västra sidan om denna är stigningen mycket skarp upp mot Kurzemes västra höjdzon, medan övergången från Venta-slätten till den östra höjdzonen sker mycket sakta, liksom i breda avsatser upp mot en linje ungefärligen Saldus—Sabile. Även inom Kurzeme gör sig daltopografien gällande. Vackraste exemplet på denna utgör Abava-dalen, som särskilt mellan orterna Kandava och Sabile är av stora mått (Dalgången vid Sabile c:a 30 meter djup). Denna dalbildning jämte norr därom liggande trakter, bildande ett triangelformigt område med nordligaste vinkelspetsen nära Talsi går till följd av sin naturskönhet under beteckningen Kurzemes Šveice (Kurländska Schweiz). Nämnas må även Ventas urströmsdal och härvid särskilt sträckan från den litauiska gränsen fram till staden Kuldiga (K på karta I), där floden skurit sig ned såväl genom de s. k. kvartära avlagringarna som in i den underliggande kalkstenen.

Redan har omnämnts, hurusom en slättszon åtföljer den lettiska kusten och hurusom denna lågt liggande ömsom smalare, ömsom bredare slättyta daterar sig från den tid, då landet här i samband med

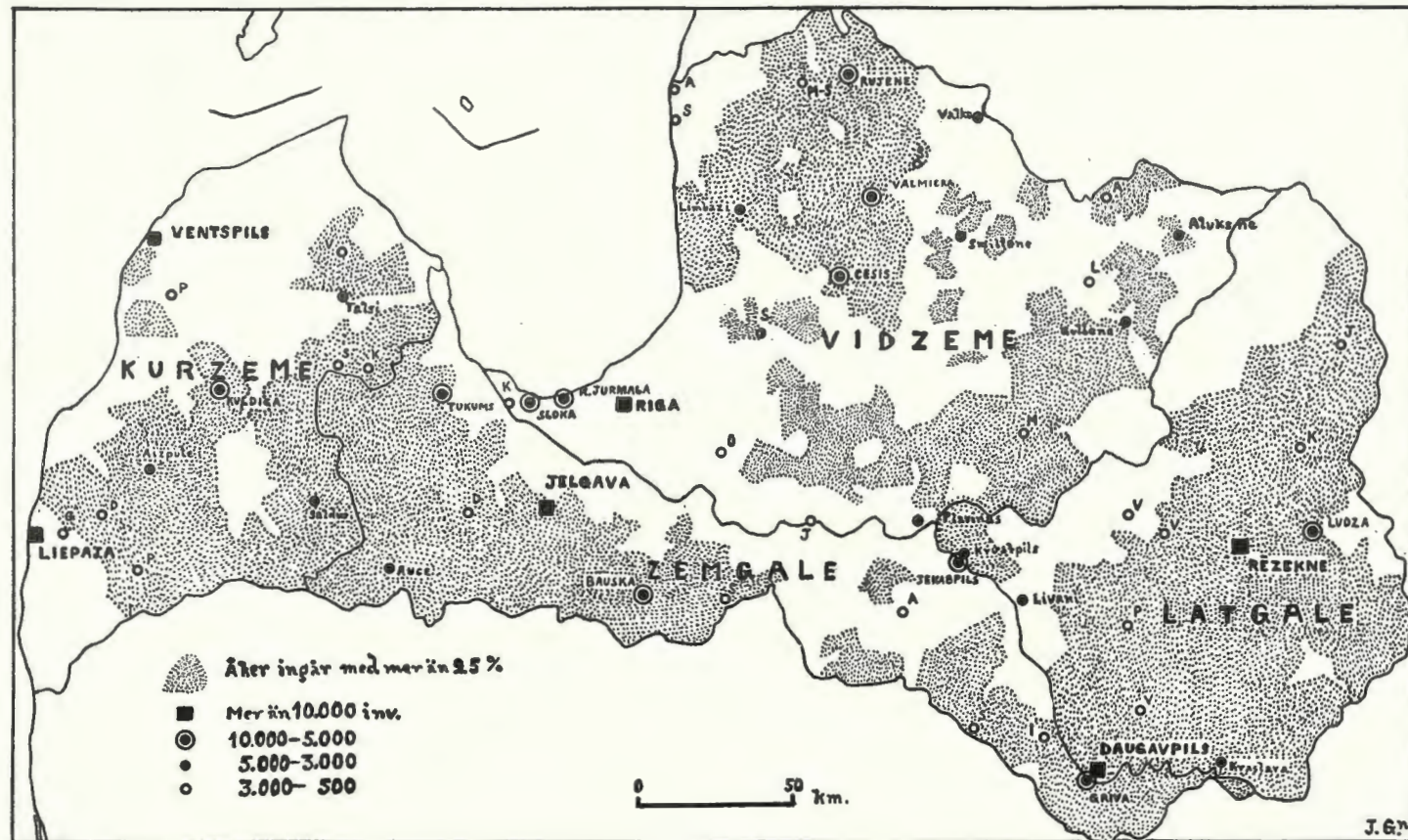
DAUGAVA (DŪNA) VID AIZKRAUKLE

ABAVA-DALEN VID SABILE I KURZEME

istidens nivåförändringar utsattes för det dåtida havets påverkan. *Kustslätten*, såsom vi kunna kalla denna lågt belägna kustplattform, representerar en sandig yta, vars mest karakteristiska drag utgör sanddynerna. Vid passerandet från havsstranden inåt land möter man flera med kustlinjen mer eller mindre parallella sandryggar. Ett sär- eget uppträdande visa dessa sandryggar inom Kurzemes för såväl vindens som havets påverkan utsatta nordliga del med udden Kolkas rags (Domesnäs). I anslutning härtill må även nämnas, hurusom vid Kurzemes kust sandbankar sträcka sig långt ut i havet och erbjuda delvis svåra hinder för sjöfarten. Medan inom Kurzeme istidens hav skurit ut och lämnat efter sig en hög brant, som inåt land nu angiver kustslättens gräns, är någon utpräglad sådan icke förhanden inom Lettlands övriga kust, och särskilt icke inom de synnerligen låga markerna söder om Rigaviken, där det forna havet en gång in- kräktat på den tidigare Jelgava-issjöns område. Till den lettiska kust- slättens karakteristik hör icke endast dynlandskapet och där innanför en delvis jämn, delvis svagt vågig sandslätt utan även de icke få och till arealen icke oansenliga kustsjöarna, vilkas uppkomst i flertalet fall är att tillskriva dynbildningen. Anmärkningsvärda kustsjöar finna vi utmed Rigavikens södra och sydvästra strand ävensom på västkusten nära staden Liepāja. Att inom de trakter, där kustsand- dynerna förekomma, även floder och åar visa ett egenartat med kusten parallellt lopp (t. e. Lielupe och Irve å karta 1) hör ock till den lettiska kustslättens naturdrag.

Efter denna överblick av Lettlands naturområden, i vilka för- fattaren funnit lämpligt ur geografisk synpunkt indela landet, upp- ställer sig självfallet den frågan, i vilken utsträckning dessa respek- tive områden utnyttjas och framstå produktiva för det lettiska folket. Bestämmande för markytans utnyttjande hava varit, då ju klimatet här icke bereder några särskilt stora nackdelar, jordens beskaffenhet, terräng- och lägesförhållanden och i samband härmed fuktighets- graden. Sommartemperaturen ställer sig inom Jelgavas jordbruks- trakter och östra delarna av landet varmare än inom Sydsverige så- som följd av det kontinentala inflytandet. Detta är även skälet till att inom östra Lettland motsättningen är så betydande mellan vinterns stränga köld och sommarens stora hetta. För Kurzemes vidkommande

KARTA IV. LETTLANDS ÅKERBRUKSOMRÅDEN

verkar självfallet Östersjön utjämnande på temperaturen, mildrande på såväl vinterköllden som sommarhettan. Vad nederbörden beträffar är denna för landet som helhet betraktat större än Stockholms årsnederbörd, i det att denna för Lettlands samtliga meteorologiska stationer åren 1885—1910 giver ett årsmedelvärde för hela området på 572,7 mm. Härmed är dock icke sagt att nederbördsförhållandena alltid ställa sig gynnsamma ur jordbrukets synpunkt. En alltför ringa nederbörd på försommaren i förening med blåst framkallar torka, hindrande groning och växt, medan vissa år ett intensivt regnande på hösten gör att åkrarna varken kunna bearbetas eller besås. Betydsefullt för nederbördsförhållandena i de mellanlettiska jordbruksbygderna är dessa trakters läge i regnskuggan av Kurzemes höjdzoner.

Med sin areal av 65.791 kvkm representerar Lettland ett område något mer än dubbelt så stort som Småland (31.626 kvkm), med vilket det intager samma breddgradsläge. Inom detta lettiska statsområde dominera två jordarter, nämligen sandjordar och den mer eller mindre sandhaltiga moränmargeln. Att därjämte torvjorden spelar en viss roll får icke förbises. De ansenliga torvmossarnas utnyttjande i odlingssyfte, liksom ock själva torvens tillvaratagande för olika ändamål, är en sak, som, hur mycket intresse däråt nu än ägnas inom landet, dock till följd av torvmossarnas kostsamma dränering ävensom det med torven sammanhängande torkningsproblemet väsentligen hör framtiden till. Vid ett studium av Lettlands jordarter visar det sig, att dessa till sin förekomst inom landet väsentligen rätta sig efter de ovannämnda naturområdena. Sandmarker, vilka tillsammans representera en tredjedel av Lettlands areal, äro sålunda förhärskande inom Kustslätten, större delen av Venta-slätten, den stora nordliga delen av Mellanlettiska slätten, Gaujas sandslätter samt den ansenliga Lubāna-slätten. Inom de övriga naturområdena, utgörande de mera kuperade moränlandskapen, är moränmargeln det karaktéristiska jordslaget, vilket även gäller den södra för sin bördighet kända delen av Mellanlettiska slätten.

Lettlands sandiga områden intagas naturligt nog av betydande skogbärande arealer, medan moränmargelområdena till väsentlig del bilda odlingsmarken. Främst av landets jordbruksbygder (karta IV)

är slätten söder om Jelgava, vilken, efter svenska förhållanden, framstår såsom ett Lettlands Skåne. Ett stort område inom denna lettiska jordbruksbygd omfattar socknar med mer än 50 % åker, och icke få av dessa hava t. o. m. över 75 % åker. I övrigt är det av geografiskt intresse att konstatera, huru väl landets jordbruksområden, nämligen socknarna med största åkerarealen, till sitt läge sammanfalla med de ovan behandlade höjdzonerna. Lägges till Lettlands åkerjord, upptagande 28 % av statsarealen, även ängs- och betesmarkerna, utgör ekonomilandet eller det för odling och boskapsskötsel utnyttjade området 55 % av landets yta.

Vad beträffar den övriga produktiva arealen inom Lettland, skogarnas mark, omfattar denna 29 % av statsområdets yta. Skogarnas nutida förekomst inom landet sammanhänger självfallet med dess odlingshistoria. Såsom inom varje annat land, så ock inom Lettland, har i trakter, där marken visat goda odlingsmöjligheter (t. ex. de lettiska moränmargelsområdena) genom människans ingripande skogen till arealen starkt reducerats, medan den däremot icke blott fått vara kvar utan gjorts alltmer produktiv inom områden med för jordbruk sämre betingelser. Sandslätterna i landet intagas av ansevärliga tallskogar, medan inströdda mellan jordbruksbygderna ligga delvis blandskogar av gran och tall, delvis lövskogar, icke sällan lundar med rent björkbestånd. Särskilt stor utbredning har skogen inom Kurzemes sandslättsområden och framför allt inom provinsens norra del. Enbart Kurzeme uppvisar till 39 % skogsmark. För Latgale, med betydande andel i Lubāna-sandslätten, är skogsarealen icke så stor, 22 %, beroende på delvis markens otjänliga beskaffenhet (improduktiv mark här 23 %). Av Mellanlettiska slätten äro trakterna öster om Riga ävensom längs Daugava synnerligen skogrika, eljest är slättens norra del försumpad eller hedartad och skogen här mindre värdefull.

För de lettiska skogarnas utnyttjande är det av icke ringa betydelse, att landet är så rikligt försett med flottleder. Ventas, Lielupes, Daugavas och Gaujas flodsystem bidraga att från de mest skilda håll av landet föra dess timmer ned mot kusten och sågverken. Huvudflottlederna äro Daugava och Gauja, vid mynningen förenade med en kanal för Vidzeme-timrets lugnare transport till Riga, sågverkscentret. På Daugava flottas ej blott lettiskt timmer utan sedan

gammalt betydande kvantiteter från ryska grannlandet, och har träexporten alltid satt sin livliga prägel på Rigas hamn. Men de lettiska flodernas betydelse är icke endast såsom flottleder, de representera även vattenkraftstillgångar, som hittills i endast ringa grad blivit tillvaratagna.

Göra vi en sammanfattning i fråga om Lettlands natur, finna vi, att landet är långt ifrån ensartat. Såsom det anförda visar, äro här olika naturområden förhanden, och såsom en följd därav framstår även markens disposition för landets näringsgrenar olikartad. Här har i det föregående dröjts vid de skilda naturlandskapen, vid jordbrukets och skogens områden, liksom flyktigt berörts vissa geologiskt betingade produkter såsom kalksten, gips, tegellera och torv, som landet har tillfyllest. Även har uppmärksammats flodernas betydelse såsom flottleder och energikällor, vartill kan tilläggas såväl flodernas som de talrika sjöarnas och det utanför landets kuster liggande havets fiskrikedom. Nämna vi slutligen förmånen att äga turistområden såsom vid Gauja, Abava och Daugava, svavelhaltiga källor, varpå vissa kurorter baserats, och varför icke också den välbekanta Riga-sandstranden, utgörande en attraktion icke minst ekonomiskt betydande för landet, så inse vi, att Lettland redan i sin natur, trots bristen på kol och malm, äger många för en stat värdefulla tillgångar.

DYNER VID KUSTEN AV KURZEME

DET LETTISKA FOLKETS HÄRKOMST

AV BIRGER NERMAN

DET LETTISKA SPRÅKET ÄR NÄRMAST BESläktat med det lithauiska, och båda utgöra tillsammans den s. k. baltiska grenen av den indoeuropeiska språkstammen. Andra grenar på denna stam äro t. ex. den germanska, den keltiska, den italiska, den grekiska, den slaviska och den indo-iranska.

Det har funnits ännu två andra folk av den baltiska språkgrenen: kurerna, efter vilka Kurland uppkallats, och prusserna, efter vilka preussarna och Preussen fått sina namn. Men kurerna ha, som vi skola se, gått upp i letterna, och prusserna, som bodde i Ostpreussen, blevo efter den tyska erövringen av detta land på 1200-talet så småningom förtyskade, medan de dock givit sitt namn åt erövrarna och med tiden åt hela norra Tyskland

Däremot äro esterna av en helt annan språkstam än alla här uppräknade folk. De tillhöra den finsk-ugriska och äro närmast besläktade med finnarna. Om det funnits någon urfrändskap mellan den indoeuropeiska och den finsk-ugriska språkstammen kan icke sägas.

Lika litet kunna vi med visshet säga något om, var den indoeuropeiska folkstammen utbildats. Man har förlagt hemmet till olika håll: till Östersjöområdet, Mellan-Europa, Sydost-Europa, västra Asien, men vill man hålla sig till mera än hypoteser, måste man erkänna, att man ingenting vet med visshet. Något bättre äro vi ställda,

när det gäller att bestämma, var den baltiska folkgrenen utbildats. Språkmännen äro tämligen ense om, att detta skett någonstans inom ett område, som omfattar det nuvarande sydöstra Lettland, större delen av Lithauen med Vilnaområdet, delar av Ostpreussen och av mellersta Väst-Ryssland.

Gå vi till fornfynden för att se, vad dessa lära oss om den äldsta bebyggelsen i det nuvarande Lettland, finna vi, att de tidigaste fynden äro av ungefär samma slag som i de flesta andra områden av Nord-Europa. Det är föremål, som tillhöra en befolkning av fiskare och jägare, som icke var fast bosatt, utan som flyttade omkring, allteftersom tillgång på fiske och jaktfångst erbjöd sig. Den tidigaste säkra bebyggelsen i Nord-Europa är bäst känd ifrån några boplatser i Danmark och Estland, som torde kunna dateras till i stort sett de 7:de och 6:te årtusendena f. Kr. — enstaka nordeuropeiska fynd äro emellertid säkerligen ännu äldre. Det är enkla redskap av ben, horn och sten, harpuner, pilspetsar, yxor o. s. v., som känneteckna denna befolkning. Även i Lettland finner man enstaka sådana föremål. Om ras- och språkförhållanden hos dessa Nord-Europas äldsta bebyggare veta vi ingenting med säkerhet.

Under loppet av stenåldern utbilda sig olika kulturområden i Nord-Europa. Ett av dessa omfattar hela norra Ryssland, Finland, hela Ostbaltikum och går söderut in i östra Tyskland och Polen. Människorna av denna kultur ha under hela stenåldern levat kvar som fiskare och jägare. Man antager ofta, att de folk, som uppburit denna kultur, utgjort förfäderna till de finsk-ugriska folken. Men i detta område visa sig mot stenålderns slut, framemot eller omkring år 2000, inslag av en högre stående civilisation. Denna kommer med kännedomen om åkerbruket och boskapsskötseln. Därmed få vi inom ifrågavarande område av Europa för första gången en fast bosättning. Denna högre civilisation synes ha sitt ursprung i mellersta Tyskland, varifrån den strålar ut åt olika håll, bl. a. även upp i Skandinavien, där den dock icke liksom öster om Östersjön är den första åkerbrukskulturen. Enligt den vanligaste meningen skulle denna strömning ha burits av folkinvandringar, och man har — ehuru detta naturligtvis är högst osäkert — gissat på, att det skulle vara indoeuropeerna, som från sitt urhem spriddes åt skilda håll.

I Ostbaltikum har det förmodligen blivit en sammansmältning av de båda kulturerna, och även delar av den gamla befolkningen ha övergått till åkerbruk och boskapsskötsel; dock ha här förmodligen ända till omkring Kr. f. fiske och jakt förblivit huvudnäringarna. Likväl är det svårt att följa utvecklingen, ty ifrån den närmast följande epoken, bronsåldern, vilken räknas från c:a 1500 till c:a 500 f. Kr., äga vi ett ytterst sparsamt fyndmaterial ifrån hela Ostbaltikum. I själva verket synes inom detta område knappast någon verklig bronsålder ha existerat. Man har i stort levat kvar på stenålderns stadium, varvid även formerna i sten, horn och ben bli okaraktäristiska. De fåtaliga bronsföremålen ha till stor del importerats, främst ifrån nordöstra Tyskland, men även ifrån Skandinavien.

Under yngre delen av bronsåldern, c:a 1000—c:a 500 f. Kr., ha förbindelserna med Skandinavien, vilka tidigare knappast varit märkbara, blivit ganska framträdande. Förmodligen ha på flera håll anlagts svenska kolonier. Med säkerhet kan en gotländsk sådan konstateras på västkusten av Rigaviken, där en rad skeppsformiga stensättningar med brandgravar förekommer, som har sina närmaste motsvarigheter på Gotland. Man kan här följa, hur de invandrade gotlänningarna så småningom uppgått i den inhemska befolkningen.

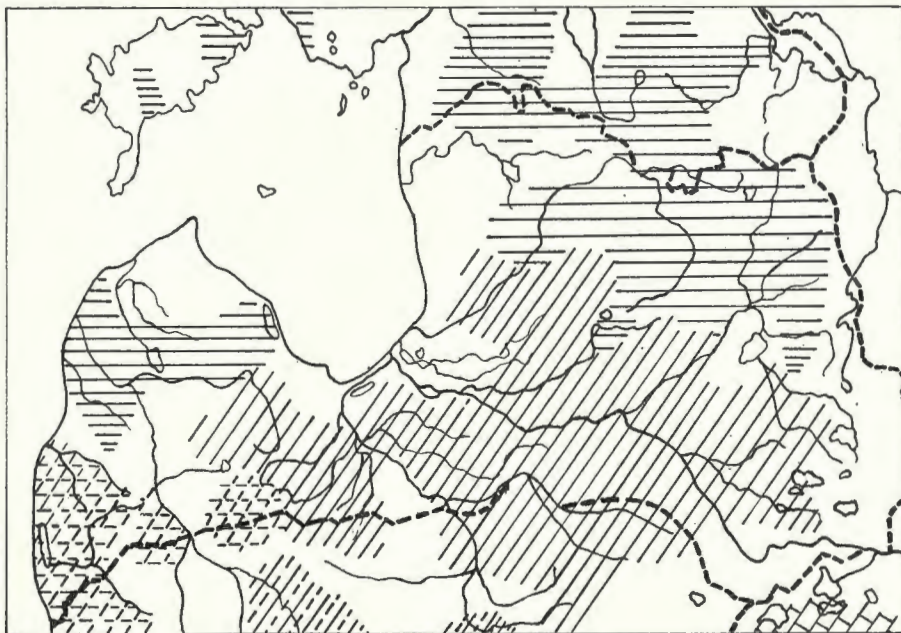
Vid bronsålderns slut inträder en egendomlig lucka i fyndmaterialet, och från tiden c:a 500 f. Kr. till Kr. f. äga vi praktiskt taget inga fynd ifrån hela Ostbaltikum. Detsamma gäller Finland och norra Skandinavien, och även i de flesta av de mellersta och södra delarna av sistnämnda område inträder ett stort armod på fynd. Man har tolkat denna nedgång på olika sätt. Enligt min mening är den sannolikaste förklaringen den som givits ifrån geologiskt håll och som innebär, att en avsevärd försämring av klimatet inträtt. Detta har tidigare varit åtskilligt varmare och torrare än i våra dagar, men skulle nu på en eller ett par generationer ha blivit något kallare och fuktigare än nutilldags. Följden skulle ha blivit stora utvandringar ifrån Nord-Europa söderut, och den befolkning, som satt kvar, skulle ha isolerats ifrån de kulturbefrämjande förbindelserna med södern och nedsjunkit i fattigdom. Det skulle, menar man, ha blivit en tid med huvudsakligen enkla okaraktäristiska föremål och därför otydligt framträdande i det arkeologiska materialet.

Även för Lettland har man då att räkna med en decimering av befolkningens antal under det sista halva årtusendet f. Kr. f. Men säkerligen har en del av folket suttit kvar, varför den senare befolkningen delvis härstammar ifrån sten- och bronsålderns innebyggare i landet.

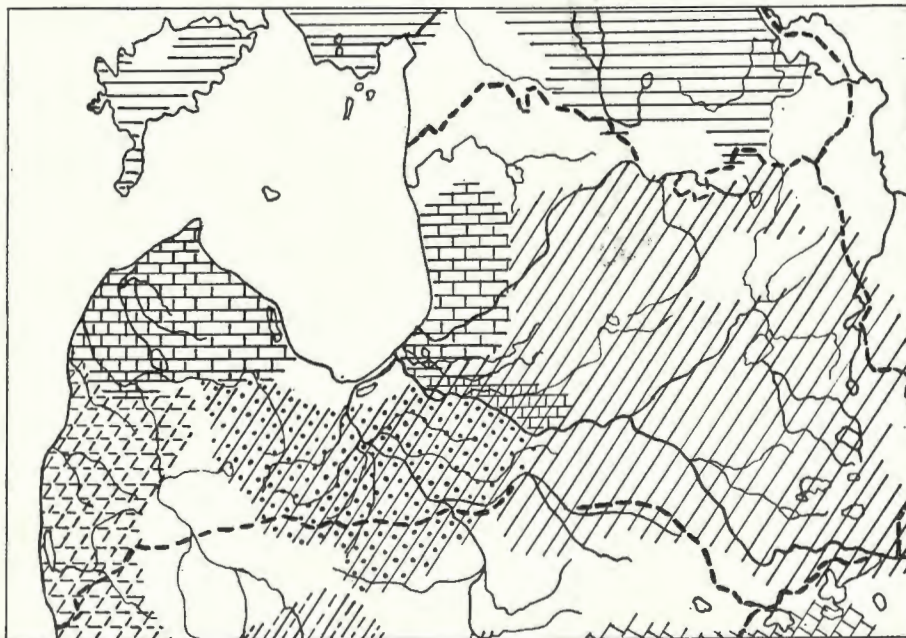
Det är klart, att det bristfälliga materialet ifrån bronsåldern och den äldsta järnåldern gör det omöjligt för oss att arkeologiskt följa utbildningen av de olika kulturerna i Ostbaltikum under dessa tider och därmed belysa den språkliga frågan om de finsk-ugriska och baltiska folkens förhållande till varandra. Så mycket kunna vi blott säga, att, om det är riktigt, att indoeuropéerna kommit senare till Ostbaltikum än finsk-ugrierna, ha de förra under tidernas lopp allt mera vunnit terräng. Man har trott sig kanske redan för stenålderns slut eller i varje fall för bronsåldern kunna konstatera en kulturgräns ungefär längs Düna; norr om denna flod skulle befolkningen vara finsk-ugrisk, medan i de södra delarna av Ostbaltikum och i östra Ostpreussen den baltiska folkgruppen av indoeuropéerna skulle ha utbildats. Man har också trott sig kunna urskilja underavdelningar inom den "baltiska" kulturgruppen. Men allt detta är ännu ytterst osäkert. Likväl måste vi, ehuru vi ännu icke kunna arkeologiskt utreda dessa förhållanden, förutsätta, att den baltiska folkgruppen av indoeuropéerna utbildats mycket tidigt och redan långt före Kr. f. sönderfallit i undergrupper.

När vi komma till tiden strax e. Kr. f., börja fynden bli talrika, och ehuru rikedomerna växlar för olika områden och tidsskeden, kan man från och med nu i stora drag följa utvecklingen inom Lettland ända fram i historisk tid.

Redan strax e. Kr. f. framträda tre skilda kulturområden, kännetecknade av viss särpräglighet ifråga om föremålsbeståndet, men framför allt karakteriserade av olika gravskick. I norra Lettland ungefär till halvvägs ned mot Düna finna vi förhållanden, som fullständigt motsvara dem i Estland. Så är gravskicket helt detsamma som i Estland med gravfälten bestående av väldiga låga stensättningar, innehållande massgravar med både brända och obrända lik, där de enskilda begravingarna ej kunna urskiljas. Inom detta nordliga område har befolkningen uppenbarligen varit densamma som i Estland,

KULTUROMRÅDEN I NUV. LETTLAND UNDER TIDEN C:A KR. F.—C:A 400 E. KR.
 ≡ = ESTNISKT OMRÅDE. /// = LETTISKT OMRÅDE. ||| = KURISKT OMRÅDE

KULTUROMRÅDEN I NUV. LETTLAND UNDER TIDEN C:A 800—C:A 1200 E. KR.
 ≡ = ESTNISKT OMRÅDE. = LIVISKT OMRÅDE. /// = LETTGALLISKT OMRÅDE. = SEMGALLISKT OMRÅDE. ||| = KURISKT OMRÅDE

och då i detta land en obruten kontinuitet föreligger tills vi fram på 1200-talet få historiska källor, vilka vittna om, att landets befolkning då varit ester, är det antagligt, att i norra Lettland stensättningarnas folk strax efter Kr. f. varit av estnisk stam. Även i området väster om Rigabukten finna vi samma kultur, men eljest har västra Lettland sin särprägel, med sitt särskilda gravskick, skelettgravar som äro omarkerade ovan jord eller ligga under mycket låga högar; denna grupp fortsätter ned i västra Lithauen. Förhållandena inom detta område tyda på en obruten kontinuitet till in i den historiska tiden, och då vi vid dennas början inom detta område finna den kuriska stammen, är det tydligt, att det är detta folk, som redan under århundraden närmast e. Kr. f. varit bosatt här. I den återstående delen av det nuvarande Lettland, d. v. s. de södra och sydöstra delarna, finna vi den tredje särkulturen, även den med sitt typiska gravskick, mera betydande högar med ofta flera skelett. Denna kultur hör nära ihop med den som samtidigt finnes i den större delen av nuv. Lithauen. Här är det påtagligen fråga om de egentliga letterna.

Emellertid visa alla dessa områden liksom överhuvud taget hela Ostbaltikum och östra Ostpreussen under tiden från strax e. Kr. f. till in på 300-talet e. Kr. mycket starka inflytelser ifrån de vid nedre Weichsel boende, strax f. Kr. f. ifrån Öster- och Västergötland utvandrade goterna. Man kan t. o. m. säga, att större delen av föremålsbeståndet i Ostbaltikum har sina utgångspunkter hos goterna. Det har därför också antagits, att den befolkning, vars gravar vi känna i Ostbaltikum, skulle till största del vara gotiska kolonister. Men då vi icke äga några säkra gravar med typiskt gotiskt gravskick, måste det huvudsakligen vara fråga om kulturinflytelser ifrån goterna på folken i norr. Uppenbarligen ha goterna etablerat en livlig handel med folken i Ostbaltikum, varigenom dessa tillförts nya former, som sedan efterbildats. Sannolikt ha väl enstaka goter stannat i Ostbaltikum, men ännu känna vi, som nämnt, icke några gotergravar.

Under den följande huvudperioden, c:a 400—c:a 800 e. Kr., i ostbaltisk arkeologi vanligen kallad den mellersta järnåldern, fortbestå till att börja med de tre nämnda kulturområdena, ehuru så småningom växlingar i gravskicken komma till synes. Men under 600- och

700-talen inträffa tydligen betydande förändringar. Dessas viktigaste resultat är, att den med esternas besläktade kulturen i norra Lettland försvinner. Över en stor del av detta område breder sig den lettiska kulturen. Hur förhållandena gestaltat sig på den östra kuststräckan av Rigabukten är svårt att säga. Här saknas för den mellersta järnåldern tills vidare säkra fynd. Möjligen uppträder redan nu här ett nytt folk, liverna, liksom företrädarna av finsk-ugrisk stam. Varifrån de kommit är ovisst. Möjligen ifrån norr (då närmast Ösel?), men kanske senare ifrån det estniskstammiga området på nuvarande Lettlands nordvästkust. I varje fall har den estniska kulturen väster om Rigabukten vid denna tid trängts mera mot norr, kanske av de söder därom boende kurer.

Ett för oss svenskar intressant inslag av en svensk befolkning har vid 600-talets mitt ägt rum på det kuriska området på Lettlands västkust. Som det framgått av under åren 1929, 1930 företagna gemensamma svensk-lettiska utgrävningar, ha svear och gotländingar på platsen för det nuvarande Grobin anlagt en handelsstad i stil med vårt Birka. De mycket betydande gravfält av mellansvensk och gotländsk karaktär, som upptäckts här, vittna om att en svensk befolkning suttit här under ganska lång tid: svearna till omkring år 800, gotländingarna till omkring år 850; sannolikt har den svenska befolkningens storlek uppgått till minst ett halvt tusental personer på en gång. Även på andra håll i det gamla Kurland har man funnit spår av svearna och gotländingarna. Säkerligen har en viss blandning av svenskar och kurer ägt rum under denna tid. För svenskarna gäller detta alldeles särskilt gotländingarna, som, sedan svearna synas ha fördrivits omkring år 800, under förra hälften av 800-talet i viss utsträckning torde ha gått upp i kurer. Det är i detta sammanhang av stort intresse, att prof. Gaston Backman funnit befolkningen i de ifrågavarande delarna av Lettland antropologiskt stå skandinaverna närmare än inom andra områden av Lettland.

Under den yngsta delen av den förhistoriska tiden, i Lettland vanligen benämnd yngre järnåldern, c:a 800—c:a 1200 e. Kr., öppnas Lettland i högre grad än tidigare för inflytelser utifrån. Periodens början sammanfaller med den nordiska vikingatidens begynnelse. Vid 800-talets mitt gingo svenskarna in i Ryssland, där de under andra

hälften av 800-talet grundade det ryska riket. En av de viktigaste vägarna in i Ryssland var just Düna-linjen, och fynden visa, att svenskarna åtminstone tidvis behärskat denna linje; på viktiga punkter längs denna flod kan man konstatera svenska vikingakolonier. Rika inslag ifrån öster och väster finner man under denna tid i det arkeologiska materialet i det nuvarande Lettland.

Under den yngre järnåldern framträda de olika inhemska kulturerna med stor tydlighet: på kuststräckan öster om Rigaviken och på halvön väster om denna den liviska kulturen, i västra Lettland den kuriska och i södra och hela östra Lettland den lettiska. Den sistnämnda, vilken redan tidigare kunnat uppdelas i en västlig och en östlig grupp, visar sig nu differentierad i två tydliga särgrupper: i öster och sydost den lettgalliska och i sydväst, d. v. s. rakt söder om Rigabukten, den semgalliska (ur den lettgalliska kan måhända söder om Düna urskiljas en tredje särgrupp: den seliska).

Av de tre huvudkulturerna är den lettiska den mest egenartade. I högre grad än inom den liviska och den kuriska kulturen förekomma här inhemska typer, ehuru de främmande inslagen givetvis ingalunda saknas. De liviska och kuriska kulturerna, som ju nå fram till Östersjön, äro, som naturligt är, starkt influerade ifrån Skandinavien, särskilt Sverige; i stora mängder uppträda inom liviskt och än mera kuriskt område från Skandinavien importerade föremål. Alldeles särskilt har importen varit stark under 1000-talet, och det kan visas, att den i främsta rummet utgått ifrån Gotland. Under det sistnämnda århundradet liksom senare kunna dock knappast några svenska kolonier konstateras i Lettland; föremålen ha införts genom handelsförbindelser.

Svenskarna ha under vikingatiden åtminstone tidvis varit herrar över delar av Ostbaltikum, men omkring år 1080 har man uppgifter om, att de icke mera ha några besittningar öster om Östersjön. I över etthundra år ha folken i Ostbaltikum nu i stort varit fria.

Genom källor från den historiska tidens början känna vi något om de ostbaltiska folkens organisation. Ytterst vilade samhället på storfamiljen, vars styresman kallades äldste. Familjerna voro samman slutna till byar, och även byns styresman bar titeln äldste. Byarna bildade tillsammans en krets, och kretsarna ett landskap; styresman-

HALSRING MED HÄNGSMYCKEN AV BRONS FRÅN 200- ELLER 300-TALET E. KR.
LETTISKT OMRÅDE

NÅL MED HÄNGE AV BRONS
FRÅN 600-TALET E. KR.
KURISKT OMRÅDE

SPÄNNE MED HÄNGPLATTA OCH KEDJOR
AV BRONS FRÅN 1000-TALET E. KR.
LIVISKT OMRÅDE. SPÄNNET EFTER-
BILDAR SKANDINAVISKA SMYCKEN

nen för dessa enheter kunde även kallas äldste, men stundom hövding eller furste, någon gång konung. Som centralpunkt och försvar för byn tjänade vanligen en borg, en naturlig höjd, som genom terrasser, vallar (och nu förmultnade palissader) m. m. gjorts befäst; kretsen och landskapet kunde ha sin huvudborg, ofta av imponerande dimensioner. — Denna indelning går säkerligen djupt ned i den förhistoriska tiden.

Om utvecklingen fått fortgå ostörd, är det väl sannolikt, att ur landskapen ännu större enheter uppstått. Men nu hann det aldrig till en statlig sammanslutning av en hel stams landskap — vi höra aldrig talas om ett enhetligt kuriskt, liviskt, semgalliskt eller lettgalliskt rike. Omkring år 1200 ankommo tyskarna, och nu inleddes en ungefär etthundraårig kamp, som slutade med, att hela Lettland — liksom samma öde så småningom övergick hela Ostbaltikum — råkade i Tyska Ordens händer. Och efter dennas upplösning på 1500-talet har ju folket i det nuvarande Lettland lytt under främmande herravälde, polskt, svenskt och ryskt, tills efter världskriget det nya Lettland uppstod.

Tyskarnas, polackernas och ryssarnas herravälde har ju medfört en viss bosättning av dessa folk i Lettland, men intet av dem har kommit att numerärt spela en betydande roll, lika litet som de fr. o. m. 1500-talet invandrade judarna.

Under tiden efter tyskarnas ankomst omkring år 1200 fram till våra dagar har en stark förskjutning i de gamla språkförhållandena ägt rum. Vi sågo, att den lettiska kulturen under yngre järnåldern var den mest originella i Lettland, medan de kuriska och liviska kulturerna voro starkt skandinaviskt influerade. Det är nu också betecknande, att det är den lettiska kulturen, som så småningom segrat över de andra. Det lettiska språket har i historisk tid steg för steg utträngt såväl kuriskan som liviskan; detta har skett både genom kolonisering av letter i de andra områdena och genom ren kulturpåverkan (i södra Kurland har kuriskan dock ersatts av lithauiskan). Omkring år 1600 hade det kuriska språket i stort utslocknat. Ännu finnes en liten rest av livisktalande människor i Lettland, c:a 1.200 personer, bosatta på nordspetsen av halvön väster om Rigaviken,

FRAGMENT AV MANTEL MED INLAGDA BRONSMÖNSTER
FRÅN TIDEN C:A 1000 — C:A 1200 E. KR.
LETTGALLEN

men deras antal sjunker ständigt, och liviskans utslocknande är endast en tidsfråga.

Så har då ur de lettiska, kuriska och liviska folken uppstått ett enhetligt lettiskt folk, framgånget ur en hård historisk kamp för sin existens och rustat att göra sin historiska insats i de fria folkens led. Det förhållande, vari svenskarna under olika skeden stått till Lettlands innevånare, gör det naturligt för vårt folk att önska en ljus framtid åt vår nya lettiska grannstat.

FORNBORG. KANDAVA, KURLAND

DEN LETTISKA STATENS UPPKOMST

AV ADOLF SCHÜCK

NAMNET "LETTLAND" HAR ÄNNU ICKE I TVÅ decennier varit använt i svenskt språkbruk och även bland letterna själva torde dess inhemska motsvarighet "Latvija" vara ett relativt sent begrepp. Orsaken härtill är att den lettiska staten är en av Europas yngsta, trots att den lettiska nationen existerat alltsedan en dunkel forntid. Vid den tid, då tyska korsriddare underlade sig Baltikum — alltså för omkr. 700 år sedan — var landets befolkning uppdelad i ett flertal olika stammar och först under den långa ofrihetens tid sammansmälte dessa till en enda nation. Under främlingsherraväldet, utövat av tyskar, ryssar, polacker och svenskar, ingick det lettiska befolkningsområdet i från varandra vitt skilda provinser eller förvaltningsdistrikt: Livland, Kurland och Polska Livland (det nuvarande Lettgallen). Denna tredelning blev alltmera utpräglad efter den tyska ordenstatens undergång vid 1500-talets mitt. Kurland förvandlades då till en polsk vasallstat, styrd av tyska hertigar; Livland var länge ett stridsäpple emellan polacker och svenskar och blev 1628 uppdelat dem emellan. Härvid kom större delen av denna provins — vars norra del befolkades av ester — under svenska kronan, medan en mindre, sydöstlig del förblev polsk. En ännu bestående följd härav är, att den lettiska befolkningen i konfessionellt avseende huvudsakligen är uppdelad mellan två kyrkor: den protestantiska i

Kurland och det forna svenska Livland samt den romerskt-katolska i Lettgallen.

Först på 1700-talet införlivades letterna med de ryska tsarernas ofantliga välde. Efter Poltavaslaget 1709 gick svenska Livland förlorat och i samband med Polens första delning 1772 blev Lettgallen ryskt. Tjugotre år senare upphörde det kurländska hertigdömet skenbara särställning. Man bör dock icke föreställa sig, att det ryska besittningstagandet i någon högre grad förändrade det lettiska folkets ställning, annat än att det grusade dess förhoppningar om lindringar i de agrara missförhållandena. Med oförställd glädje hade Livlands tyska ridderskap hälsat skilsmässan från den svenska kronan, som nyss hotat att genom en drakonisk godsreduktion tillintetgöra dess månghundraåriga maktställning. Den enda ljusningen för det lettiska folket var, att man nu förskonades från krigens svåra härjningar, vilka utgjort "den goda svensktidens" dystra skuggsida. I stort sett förblev den tyskbaltiska adeln innehavare icke blott av största delen av jorden utan av hela Livland-Kurlands förvaltning. Städerna behärskades liksom förr av sina tyska borgerskap, prästerskapet bestod ävenledes av tyskar eller förtyskade letter. Feodaltidens politiska och sociala åskådningssätt levde kvar hos den anstolta baltiska adeln, som väl förstod att hävda sina politiska privilegier inom tsarernas välde. Den församlades på särskilda lantdaggar, där beslut fattades om Livlands och Kurlands alla inre angelägenheter. Den lettiska allmogen saknade däremot alla politiska rättigheter, den förblev endast ett viljelöst objekt för adelns styre. Till övervägande delen var den livegen och endast tillerkänd en osäker nyttjanderätt till sina gårdar, dessutom var den underkastad sina adliga godsherrars domsrätt.

I längden kunde den lettiska allmogens beklagansvärda ställning och fattigdom icke undgå att väcka medkänsla bland dem, som icke voro förstockade i en feodal samhällsuppfattning. År 1796 utgav en tysk pastorsson G. Merkel en skildring av letternas brydsamma förhållanden, där han öppet pläderade för sociala och kulturella reformer och där han skarpt kritiserade den tyskbaltiska adelns kortsynta behandling av den inhemska befolkningen. Till en början var Merkels bok en ropandes röst i öknen, men dess betydelse låg däri, att den fäste

större uppmärksamhet på de oeffterrättliga förhållandena på den lettiska landsbygden. Även från rysk sida var man snart övertygad om, att något måste göras för att moderera den godtyckliga behandlingen av allmogen. I en bondeordning av 1804 fastställdes de livländska böndernas personliga rättigheter, avgifter och dagsverken ävensom deras nyttjanderätt till den jord, som de brukade. Godsägaren kunde icke längre utan rättsligt prövade skäl jaga bort sina underlydande, ej heller fick han längre utöva privat domsrätt över dem, men å andra sidan förblevo de alltjämt livegna, d. v. s. tvångsbundna vid godsén. Omkring femton år senare upphävdes livegenskapen i Livland och Kurland och kommunerna fingo en viss begränsad självförvaltning; i Lettgallen åter dröjde bondefrigörelsen ända till 1861. Emellertid förblevo bönderna trots denna reform ekonomiskt helt beroende av sina godsägare; de hade nu förvandlats till fattiga arrendatorer, som kunde avhysas, om de ej längre förmådde uppfylla sina prestanda. I stort sett minskade bondgårdarna i antal därigenom, att många av dem direkt blevo införlivade med adelsdomänerna. Efter 1800-talets mitt började emellertid den ryska regeringen ägna större uppmärksamhet åt de agrara förhållandena i Ostbaltikum och genom en del förordningar på 1860-talet föllo många sekelgamla skrankor för böndernas emancipation. De fingo först nu rätt att förvärva fast egendom och de, som voro i stånd härtill, begagnade sig också av tillfället. Från att tidigare ha ägt mindre än 1/10 % av själva bondejorden som fri egendom lyckades de på ett femtiotal år friköpa större delen av densamma. Denna utveckling var av oerhörd betydelse, emedan den skapade en självägande lettisk bondeklass, som nu var i stånd att uppbära en nationell renässans. Men den innebar det oaktat ingen lösning av jordfrågan, ty inemot hälften av landets jord tillhörde alltjämt en tysk adel, som icke ens utgjorde 2 % av hela befolkningen.

Det var under denna bondeemancipationens tid, som den lettiska nationalitetsrörelsen väcktes till liv. Givetvis hade icke så få letter tidigare höjt sig ur det tryckande armodet och nått en bättre social ställning t. ex. som präster, hantverkare eller köpmän, men de hade i regeln glömt sin härkomst och förtyskats. Den stora massan hade bibehållit sitt språk och sina fäderneärvda sedvänjor, men den kunde

icke göra sin röst hörd. Man saknade ännu ett skolbildat lettiskt samhällsskikt, som icke förnekade sin nationalitet eller ringaktade sitt modersmål. Nu åter, då bönderna fingo egen fri jord, hade dessa möjlighet att sända sina söner till högre skolor. 1800-talet var ju de förgätna nationernas kulturella frigörelsetid: vi iakttaga samma utveckling i Böhmen, Finland, Estland och Litauen som i Lettland. Överallt uppstår en nationell intelligens, som skapar en inhemsk press och litteratur. I Lettland blevo Krišjānis Valdemārs och hans anhängare de som bröto väg för den uppvaknande nationalitetskänslan. Valdemārs var född år 1825 och började redan som ung student i Dorpat intressera sina lettiska kamrater för hemlandets sociala och kulturella frågor. Han gjorde sedan en stor insats i den ryska och lettiska sjöfartens utveckling genom att upprätta ett flertal navigations-skolor, främst den i Riga. Under sin vistelse i Petersburg grundade han den första nationella tidningen "Pēterburgas Avīzes", som skoningslöst angrep den baltiska härskarklassen i hemlandet och som blev ett språkrör för den unga lettiska intelligensen. Ehuru tidningens livslängd icke blev lång, kom den dock att bidra till återuppväckandet av den lettiska kulturen ur en mer än halvsekel lång dvala.

Själva språket blev nu föremål för vetenskapligt studium. Ett lexikon över detsamma utgavs av A. Kronvalds, som även samlade sina landsmän till stora nationella sångarfester, där kärleken till hembygden och språket fick sitt offentliga uttryck. En annan förkämpe för den nya rörelsen var Kr. Barons, som under otroligt arbete insamlade Lettlands tusentals folkvisor (*dainas*), vilka han publicerade i ett monumentalt verk. Ett romantiskt, nationellt epos skapades av A. Pumpurs genom hans 1890 utgivna "Björndödaren", där letternas strider mot tyskarna skildrades under en symbolisk form. Dramatiken fick sin representant i R. Blaumanis och i Riga upprättades en lettisk nationell scen. På några årtionden hade alltså en lettisk litteratur skapats av dessa energiska pionjärer.

Denna kulturella emancipation hade emellertid försiggått under ständig motsättning till tysksbalterna. För de framåtsträvande och nationellt sinnade letterna kändes det sociala tillståndet i hemlandet ofta outhärdligt. Överallt mötte de ett övermäktigt tysktbaltiskt inflytande, vare sig det gällde den lokala administrationen, kyrko- och

skolväsen, affärslivet, industrien eller hantverket. Det var därför som så många intelligenta eller mera initiativkraftiga letter i likhet med Kr. Valdemärs sökte skapa sig en framtid på andra håll inom det vidsträckta ryska riket. Här mötte inga större svårigheter, ty Ryssland hade då ett permanent behov av specialutbildade krafter. Dessutom var det en av den tsaristiska regimen ledande principer, att ämbetsmän och militärer av icke-rysk nationalitet ej skulle få tjänstgöra inom hembygden. Däremot såg man gärna, att de hade sin verksamhet inom distrikt, där deras nationella känslor icke kunde göra sig gällande. Ryssland blev därför alltsedan 1800-talets senare hälft ett lettiskt "Amerika", ty även om den politiska friheten saknades där, så var den ekonomiska ytterst vidsträckt. Emellertid stannade en icke ringa del av den lettiska intelligensen kvar i hemlandet. Icke minst som tidningsmän, skriftställare och advokater hade de en möjlighet att där göra sig gällande. Så t. ex. var den senare statspresidenten Čakste de kurländska böndernas högt skattade juridiska rådgivare.

Man får dock icke förgäta, att denna kontakt med Ryssland icke uteslutande var till fördel för den lettiska nationalitetsrörelsen. Vid denna tid hade starka panslavistiska strömningar gjort sig gällande inom kejsarrikets högsta kretsar. Dessa kunde förvisso utnyttjas i kampen mot tyskbalterna, men det var endast en tidsfråga, när de även skulle riktas mot letterna själva. Panslavisternas mål var att de skilda folkslagen inom riket mer eller mindre frivilligt skulle tvingas att antaga ryssarnas språk, religion och kultur. Ehuru panslavisternas framstöt i främsta rummet riktades mot tyskbalterna, drabbade den även letterna. Det ryska språket blev obligatoriskt i skolorna, ryska ämbetsmän insattes i de baltiska provinserna och genom löften om egen jord sökte man locka lettiska bönder att övergå till den ortodoxa kyrkan. I motståndet mot denna förryskningspolitik stodo letter och tyskbalter relativt eniga, även om de icke kunde samarbeta med varandra.

Liksom i det övriga ryska riket hade en snabb industrialiseringsprocess ägt rum inom Lettland, där den främst koncentrerade sig till Riga och Libau. Särskilt den förra staden genomgick en lavinartad utveckling och förvandlades från en ärevördig och sluten gammal hansestad till en modern handels- och industrimetropol. Dess befolk-

ningssiffra mångdubblades: omkring 1850 var den 60.000, 1880 steg den till 165.000 för att 1914 nå upp till rekordsiffran omkr. 500.000. I ännu högre grad steg Rigas export och import, dess hamn var ju vid sidan av S:t Petersburgs den största i Ryssland. Denna snabba utveckling hade både sina ljusa och mörka sidor. Den ökade välståndet inom bourgeoisien, icke blott inom den tyskbaltiska utan även inom den lettiska, som nu befann sig i stark tillväxt. Å andra sidan uppstod nu ett rotlöst industriproletariat, som levde under svåra sociala förhållanden. Liksom annorstädes i Östeuropa voro bostadsförhållandena häpnadsväckande usla. Bland dessa i socialt avseende missnöjda kretsar funno de revolutionära och marxistiska lärorna en god jordmån. Så uppstod en splittring inom den lettiska nationalitetsrörelsen. De burgnare och mera konservativa elementen levde måhända alltför mycket kvar i det äldre tidsskedets romantiska strömningar, de radikalare fordrade en handlingens politik. I denna sin åsikt funno de sympatisörer bland de ryska revolutionärerna, varför kontakten dem emellan tidvis var mycket intim. Särskilt i utlandet trycktes talrika illegala pressalster, vilka sedan insmugglades och spriddes bland folket.

Sitt våldsamma utbrott fick detta jäsande missnöje under den revolution, som skakade Ryssland 1905. Tsardömet vacklade och nödgades göra den ena eftergiften efter den andra. Revolter utbröto inom armén och marinen, medan industrin lamslogs av storstrejken. Även bönderna, som otåligt avvaktade en lösning av jordfrågan, företogo överallt lokala uppror. Ett av revolutionens viktigaste centra blev Lettland, där Riga en längre period behärskades av revolutionärerna. Det jordlösa lantarbetarproletariatet och de många arrendebönderna trodde nu, att tiden var inne att avskudda det förhatliga beroendet av de baltiska baronerna. Under ledning av lettiska revolutionärer utbröt spontant ett allmänt bondeuppror. Godsägarna följades eller tillfångatogs och många herresäten brändes. Sekelgammalt hat fick här fritt utbrott och givetvis fördes kampen med brutala medel, som fallet alltid är vid agrarrevolutioner. Man saknade framför allt ett klart utstakat program ävensom varje enhetlig ledning, varför stridiga viljor gjorde sig gällande.

Reaktionen uteblev ej heller. Den revolutionära rörelsen i Ryss-

land blev efter hand blodigt undertryckt och letterna nåddes snart av vedergällningen i form av militära straffexpeditioner. Under skydd av kosacker och tjerkesstrupper vidtogs nu en skoningslös räfst med de revolutionära elementen. Ståndsätterna avkunnade snabbt sina dödsdomar, tusentals personer kastades i fängelse eller förvisades till Sibirien och större delen av de lettiska pressorganen förbjödos utkomma. Många revolutionärer nödgades fly till utlandet, i främsta rummet till Schweiz; en av dem var den radikale skalden Rainis, som redan tidigare fått pröva Sibliens bistra klimat. En annan, då mindre känd deltagare i upproret var den initiativrike lantbrukskonsulenten Kārlis Ulmanis. Sedan Ulmanis utsläppts ur fängelset, lämnade han hemlandet och hamnade sedan vid en amerikansk lantbruksakademi. Så kom 1905 års kortvariga och blodiga frihetsrörelse att ytterligare skärpa hatet till den baltiska adeln och den kejserliga regimen. Hos mången stärkte den likväl hoppet om att Lettland snart skulle kunna tillkämpa sig en lokal autonomi inom Ryssland, ty revolutionen hade ju dock tydligt visat, huru sårbar den tsaristiska regimen innerst var.

Så vidtog åter en fredligare period. Rigas industriföretag fördubblades till sitt antal, likaså arbetarantalet. Visserligen utfärdade tsaren år 1913 en allmän amnesti för deltagarna i 1905 års revolution, men samtidigt ökades faran för en russificering av letternas land. Från ryskt håll planerade man ett överflyttande av ryska bönder till Baltikum. Detta skulle verkställas genom inköp och styckning av baltiska adelsgods, varpå man ämnade överlåta jordlotterna till ryssar. Mot denna politik reste emellertid den baltiska adeln ett beslutsamt motstånd, som delvis avvärjde den hotande faran. De adliga godsägarna ställde sig emellertid lika avvisande till varje förslag att låta den lettiska befolkningen förvärva egen och fri grund. Ställda inför den oundvikliga nödvändigheten att minska sitt ofantliga godsinnehav — det omfattade då omkring hälften av hela det nuvarande Lettlands jordareal — började de inkalla tyska kolonister, åt vilka de anförtrodde jordlotter.

Så kom plötsligt världskrigets katastrof sommaren 1914. Såsom ett osjälvständigt folk kastades letterna in i en gigantisk kraftmätning, där de — lika litet som de estniska och litauiska grannfolken —

till en början hade några nationella mål att kämpa för. I stället blevo de i sin egenskap av gränsfolk tidigt drabbade av krigets alla fasor och förödelser. Följande år hade Kurland blivit krigsskådeplats och snart hade tyskarna framskjutit sin front till Rigas omedelbara omgivning. I denna kritiska situation utfärdade tvenne lettiska duma-ledamöter ett upprop till folket att frivilligt delta i hembygdens försvar. Den ryska arméledningen lät upprätta särskilda lettiska infanteribataljoner, vilka alltsedan hösten 1915 sattes in på den hårt ansatta fronten i Kurland. För de lettiska nationalitetssträvandena syntes tillkomsten av de inhemska truppförbanden innebära en ljusning: man vågade nu hoppas på att den ryska regeringen i framtiden även skulle tillmötesgå det undertryckta folkets krav. Med seg uthållighet försvarade letterna sedan flera viktiga frontavsnitt. Vid ett tillfälle voro de t. o. m. i strid med den finska jägarbataljon, som genom att ställa sig i Tysklands tjänst arbetade på sitt fosterlands befrielse från det ryska oket. Men alla blodsoffer voro förgäves, ty den ryska arméns motståndskraft var bruten efter alla svåra nederlag mot de ifråga om ledning, disciplin och utrustning så överlägsna tyskarna.

Som en logisk följd av den kejsrerliga regimens oförmåga att bemästra de växande svårigheterna utbröt i mars 1917 en allmän revolution i Ryssland. Tsaren tvingades att abdikera och under Kerenskis ledning sökte man till en början åstadkomma en provisorisk regim, som skulle ena de inbördes splittrade revolutionselementen: å ena sidan de marxistiska arbetar- och soldatråden, å andra sidan den borgerliga oppositionen. Revolutionsvägen kom nu att snabbt sprida sig till de lettiska områden, som lågo bakom fronten.

Oavsett skilda politiska åskådningar hoppades alla, att den nya ryska regimen skulle tillerkänna Lettland en vidsträckt politisk och kulturell autonomi, ungefär likartad den som tidigare kommit Finland till del. Om ett fullständigt statligt oberoende vågade man knappast då drömma: att öppet proklamera ett dylikt önskemål hade f. ö. under dåvarande politiska situation varit en dårskap. Man bör nämligen hålla i minnet, att nästan halva Lettland då var ockuperat av tyskarna och att dessa redan nu närde planer på att annektera Kurland. Endast med ryssarnas hjälp syntes det vara möjligt att återvinna de för-

DE FÖRSTA FRIVILLIGA LETTISKA REKRYTERNA 1915

LETTISKA FLYKTINGAR ÅTERVÄNDA FRÅN RYSSLAND TILL HEMLANDET 1919

lorade områdena. Ej heller kunde man förebrå revolutionsregeringen i Petrograd, att den förhindrade den lettiska nationalitetsrörelsen att göra sig hörd. Representanter för Livlands kommuner samlades i juli 1917 till en kongress, som efter hand konstituerade sig som ett lantråd. Detta inledde t. o. m. underhandlingar med de ryska myndigheterna. Mycket uppnåddes ej, men flera misshagliga ämbetsmän blevo avsatta och ersatta av nya krafter, bl. a. utsågs dåvarande ordföranden i lettiska bondeförbundet Ulmanis till vice-guvernör över Livland. Likaså syntes alla strävanden att genomföra en jordreform på den baltiska adelns bekostnad kunna räkna på regeringens bistånd.

Alla ljusa förhoppningar kunde emellertid icke bortjaga den skrämmande verkligheten: den hägrande självständigheten var mer än oviss på grund av att Lettland på en gång var krigsskådeplats och sammankedjat med det vacklande ryska riket. Å ena sidan medförde revolutionen en ständig desorganisation inom den ryska armén, så att tyskarna kunde framskjuta sin front längre mot norr och öster, å andra sidan ledde den till att samma bolsjevikiska åsiktsriktningar, som med ökad styrka framträdde i Ryssland, även vunno spridning bland letterna. Den jordlösa lantbefolkningen bildade ett eget "råd", som råkade i ett olyckligt motsatsförhållande till det livländska lantrådet. Tills vidare var emellertid hotet från Tyskland mest överhängande. Rigas fall var en tidsfråga och på order av ryska arméledningen hade man i månader varit sysselsatt med att föra bort de stora industriföretagens maskiner och förråd för att de icke skulle falla i tyskarnas händer. Så blev den förut så livliga industrimetropolen en de hundratals tomma fabrikernas stad. Slutligen utrymdes Riga i september och besattes av tyskarna.

Det var icke endast maskiner och andra värdefulla mobiler, som hade förts bort till Ryssland. Även en stor del av befolkningen i Kurland och södra Livland hade frivilligt eller av tvång fått lämna hem och härd. Antalet av de till det inre Ryssland evakuerade letterna beräknades snart uppgå till över 700.000. För att omhändertaga eller bispringa de olyckliga flyktingarna bildades nu nationella lettiska kommittéer på flera håll. Särskilt den i Petrograd var ytterst aktiv: den tjänstgjorde på en gång som centralkommitté och som en nationell representation. Även i Moskva hade en flyktingskommitté ned-

lagt ett betydande arbete på att hålla nationalkänslan vid liv hos de olyckliga i förskingringen. Den avgörande frågan var emellertid, om letterna skulle kunna bortse från inre politiska motsättningar och förena sig om ett gemensamt aktionsprogram. Denna fråga blev brännande, då Lenin och hans bolsjevikiska anhängare den 7 november 1917 störtade Kerenskiregeringen och proklamerade proletariats diktatur. Skulle man kunna undgå att ytterligare indragas i det ryska virrvarret?

Svaret på den nya omstörtningen i Ryssland var, att letterna beslöt att bilda ett nationalråd. Ett dylikt sammanträdde den 30 november i den livländska staden Valk, dit representanter kallats för alla lettiska partier i Livland och Lettgallen ävensom för flyktingskommittéerna. Härifrån utfärdades en proklamation, i vilken nationalrådet under återopande av folkens självbestämmanderätt krävde upprättandet av en fri och oavhängig lettisk stat inom nationens etnografiska gränser. "Tagen fosterlandet i egna händer, landet, som edra fäder köpt med blod och svett och byggen upp en stat, bättre än den som gått under!" Nationalrådet, som hade advokaten V. Zamuëls till ordförande, beslöt att omedelbart inleda förhandlingar med de makter, som befunno sig i krig med Tyskland. Härför utsågs en delegation, i vilken den aktade folkledaren Jānis Čakste och den energiske unge politikern Zīgfrīds Meierovics invaldes. Det var ingen lätt uppgift, dessa män hade sig förelagd. Visserligen grundades lettiska kommittéer i Paris, London och i Schweiz, som arbetade på landets frihet, men trots detta var det svårt att förmå ententens statsmän att lyssna till det lilla okända lettiska folkets önskemål mitt i den politiska villervalla, som den ryska revolutionen framkallat. Vad kunde de f. ö. stödja sig på? De lettiska kommunisterna hade vägrat att ansluta sig till det "demokratiska block", som samtidigt bildats i Riga av Ulmanis, och i stället anknutit intima förbindelser med sina ryska meningsfränder. De borgerliga "vityssarna" motsatte sig energiskt varje försök till upprättande av ett oberoende Lettland. Vad kunde man ställa för auktoritet bakom självständighetskravet; det utplundrade och starkt avfolkade Lettland var ju då prisgivet åt bolsjevikernas och tyskarnas godtycke.

I denna allmänna upplösningens tid drabbades den lettiska natio-

nalitetsrörelsen av ett fruktansvärt slag. De lettiska skytteregementena, som tidigare med sådan framgång kunnat hålla tyskarna stången, hade blivit svårt infekterade av den bolsjevikiska agitationen. Här liksom annorstädes i den ryska hären uppstodo soldatråd och sedan de blivit förflyttade in i det egentliga Ryssland, avbröts kontakten mellan dem och den nationella ledningen i hemlandet. Nu när Lettland i sin största nöd hade behov av sina skytteregementen, övertalades eller tvingades dessa att ställa sig som en "främlingslegion" i bolsjevikernas tjänst (med undantag för några bataljoner, som i Sibirien kämpade på "vitrysk" sida). Läget för nationalrådet i Valk syntes tröstlöst, emedan hela det av tyskarna ännu icke besatta Lettland var i de bolsjevikiska soldathoparnas våld. Det "demokratiska blocket" i Riga lamslogs samtidigt av de tyska ockupationsmyndigheterna.

För den ryska bolsjevikregeringen var det en livsfråga att uppnå ett fredsslut med de övermäktiga centralmakterna. Ett vapenstillestånd avslöts i december 1917, men sedan fredsunderhandlingarna i Brest-Litovsk blivit avbrutna i februari 1918, begynte fientligheterna på nytt. Återstoden av Lettland och hela Estland besattes utan svårighet av de tyska trupperna, som nu nådde fram till Petrograds omgivning. Inför dessa motgångar föllo bolsjevikerna till föga och accepterade centralmakternas vittgående krav den 3 mars. Vad letterna angick innebar freden, att Kurland avträdde och ställdes under tyskt "skydd" och att Livland erhöll "självbestämmanderätt", men skulle hållas besatt av tyska trupper tills dess författningsfråga avgjorts. I själva verket stadfästes här en lindrigt beslöjad tysk annexion: den baltiska adeln hade redan länge förhandlat med Berlin om den ställning Ostbaltikum skulle intaga inom ett kommande "Stor-tyskland". Tre dagar efter fredsslutet lät nämligen den kurländska adelslantdagen avsända en petition till tyske kejsaren om att han skulle mottaga Kurlands hertigkrona och om att Livland och Estland skulle anknytas till det tyska riket.

Brest-Litovskfreden innebar en katastrof för de baltiska folkens frihetssträvanden: det ryska överväldet ersattes av ett underdånighetsförhållande under Tyskland. De av letterna befolkade områdena skulle uppdelas på tre olika stater: Lettgallen förblev under Ryss-

land, Kurland förvandlades till ett tyskt hertigdöme och Livland skulle jämte Estland förenas till en tysk vasallstat. Men ej nog härmed. Dessa tyska lydfurstendömen skulle komma att behärras av det fåtaliga tyskbaltiska befolkningselementet, alltså av dess börsadel och högre borgerskap, vilka tillsammans utgjorde en ringa del av hela befolkningen. Därtill kom, att den tyska arméledningen planerade en jordreform, som gick ut på att överflytta hundratusentals rikstyska kolonister till Ostbaltikum. Meningen var att beröva det lettiska folket dess fädernejord för att därigenom säkerställa det tyska herraväldet. Vart skulle den inhemska befolkningen taga vägen, om stora delar av de väldiga adelsgodsen nu skulle utlämnas till främmande kolonister? Var icke en dylik "erövring" betydligt mera ödesdiger än den som verkställts av medeltidens tyska korsfararhärer? Det var därför självfallet, att det lettiska nationalrådet med all kraft protesterade i utlandet mot detta hänsynslösa våldförande med nationens självbestämmanderätt och vägrade att inlåta sig i några underhandlingar med tyskarna och deras baltiska skyddslingar.

Från den överhängande faran att uppslukas av ett Stortyskland räddades Lettland, liksom Litauen och Estland, genom att centralmakterna måste sträcka vapen hösten 1918. Härmed krossades även de stolta planerna på ett tyskt välde i Ostbaltikum och Brest-Litovskfreden blev blott en papperslapp. Och likväl innebar denna omvälvning för letterna en ny prövningens tid: i själva verket hade man blott kommit ur askan i elden. Revolutionen i Tyskland hade ju till stor del framkallats av en intensiv bolsjevikisk agitation. Vad hindrade nu de revolterande tyska ockupationstrupperna att göra gemensam sak med de kommunistiska elementen inom de besatta områdena. Hela Östeuropa stod i brand och lågorna hotade att svepa över Ostbaltikum. För de lettiska nationalisterna gällde det nu att handla snabbt. I Riga församlades ett rekonstruerat nationalråd, bestående av representanter för tio olika partier under presidium av K. Ulmanis, G. Zemgals och M. Skujenieks. Det var de bägge förra, som den 18 november 1918 proklamerade Lettland som en självständig republik och samtidigt utsågs J. Čakste till dess högste ledare. Samtidigt bildades en provisorisk koalitionsregering, vars ledning övertogs av Ulmanis.

Den lettiska staten var alltså konstituerad, nu gällde det att förverkliga den.

Det blev snart tydligt, att den lettiska delegation, som utsänts till ententemakterna, förmått dessa att mera aktivt intressera sig för Ostbaltikums framtid. Nu sedan hotet av en tysk annexion fallit bort, gällde det för dem att förhindra, att Lettland som ett värnlöst byte föll i de framträngande bolsjevikernas händer. Redan i vapenstilleståndet mellan ententen och Tyskland i november 1918 bestämdes, att de tyska trupperna i Ostbaltikum skulle tills vidare kvarstå och skydda gränserna för de områden, som de hittills hållit besatta. Kravet var emellertid svårt att realisera — huru skulle man kunna begära att trupper, som i fyra år genomlidit ett världskrigs helvete, nu på uppfordran av sina fiender skulle försvara ett land, som icke var deras eget. Något egentligt motstånd mot de från Ryssland inträngande bolsjevikerna ville de rikstyska ockupationstrupperna icke prestera — de styrdes f. ö. då av röda soldatråd. För den svaga Riga-regeringen, som knappast hade några trupper till sitt förfogande, var det icke lätt att göra sig gällande. Den tyska ockupationsförvaltningen, som nu stod under ledning av socialdemokraten A. Winnig, ävensom flertalet av de ledande tyskbalterna, som organiserat ett eget lantvärn, lade överallt hinder i vägen för regeringens verksamhet.

Snart var hela Lettgallen besatt av bolsjevikerna, som nu trängde fram mot Riga. Detta trångmål framtvingade en överenskommelse mellan den lettiska regeringen och Winnig om, att man från rikstysk sida skulle uppställa frivilliga trupper, som skulle hjälpa till att försvara Lettland. Som erkänsla härför skulle de tyska soldaterna erhålla jord och medborgarrätt inom landet. Löftet var farligt, men nöden hade ingen lag. Blott några dagar efteråt tvangs regeringen att lämna Riga, som vid nyårstiden 1919 besattes av bolsjevikerna.

Den politiska situationen i Lettland under vintern och våren 1919 var snart sagt kaotisk. Bolsjevikerna, som främst leddes av den från 1905 års revolution kände advokaten Stučka, hade konstituerat en sovjet-lettisk stat, som skulle ingå i den ryska Sovjetunionen. De hade nu makten i Riga samt i stora delar av norra och östra Lettland, i söder hade de intagit Mitau. Mot dem kämpade olika arméer mer eller mindre aktivt, dels det nyupprättade "baltiska lantvärnet",

FRIHETSPROKLAMATIONEN 18 NOV. 1918 I RIGA

ULMANIS OCH HANS REGERING OMBORD PÅ »SARATOV» MAJ 1919

dels de under general von der Goltz' befäl stående rikstyska frivilliga och slutligen de fåtaliga lettiska regeringstrupperna. De senare hade huvudsakligen bildats kring en kärna av entusiastiska studenter, som motstått de bolsjevikiska locktonerna. Regeringen, som flytt till Libau, befann sig i ytterst prekär situation; flera av dess medlemmar ilade därför till ententeländerna för att utverka militär undsättning. Till följd av det senaste årets tvära omkastningar var en stor del av folket politiskt oorienterat, varför regeringens auktoritet var omstridd även inom de ännu "vita" områdena. Skarpa motsättningar rådde även mellan densamma och mensjevikpartiet (de socialdemokratiska revolutionärerna), vilka då leddes av Rigas viceborgmästare Kalniņš — sedan känd som parlamentets mångårige talman. Att mensjevikpartiet slutligen anslöt sig till den borgerliga nationella fronten var av utomordentlig betydelse, icke minst emedan det hade goda förbindelser med den västerländska socialdemokratien, vilken då spelade en framträdande roll i världspolitiken.

Varje samarbete mellan Ulmanis provisoriska regering i Libau samt de tyskbaltiska och rikstyska myndigheterna strandade på, att de senare ej ville tillerkänna letterna den högsta myndigheten inom deras eget land. Knappt hade Mitau och delar av Livland befriats från bolsjevikerna, förrän tyskarna beslöt företaga en kupp. Den 16 april 1919 besatte en avdelning baltiskt lantvärn de offentliga byggnaderna i Libau och hunno även arrestera några av regeringens medlemmar. De övriga av dessa med Ulmanis i spetsen flydde ombord på ångaren "Saratov", som ankrade på redde under skydd av en engelsk flottavdelning.

I Libau konstituerades nu en lettisk skenregering under ledning av författaren och politikern Niedra, som då stod i intim kontakt med de baltiska kretsarna. Ulmanis var dock fast besluten att icke ge vika: från "Saratov" utsände han en proklamation till folket med uppmaning att icke underkasta sig baronernas regering. Den förvirrade kampen fortsatte under tiden i Ostbaltikum. Goltz' trupper ryckte fram mot norr och bolsjevikerna fördrevs från Riga, där Niedras "regering" nu gjorde ett kort gästspel. Men då tyskarna fortsatte in i Livland, möttes de av förenade lettiska och estniska truppstyrkor vid Wenden och Ronneburg och ledde ett svårt nederlag.

Resultatet var en tysk reträtt tillbaka till Kurland. I början av juli 1919 befann sig Riga i den lettiska nordarméns händer och landets lagliga regering kunde nu återvända till huvudstaden. Kort förut hade ett vapenstillestånd undertecknats mellan letter och tyskar, varvid Goltz utfäste sig att hemsända sina trupper till Tyskland.

Goltz och hans omgivning voro emellertid fast beslutna att förhindra, att nationalregeringen blev ensamrådande inom Lettland. I hans högkvarter i Mitau samlades nu ett antal representanter för den baltiska adeln och för de ryska monarkisterna och efter ingående underhandlingar beslöt man att framhärda i motståndet. Nya frivilliga värvades i Tyskland, och man sparade icke på löften om att dessa skulle belönas med jordlotter. Till Kurland strömmande även tusentals ryska soldater från de tyska fånglägren. Framförallt spelade en rysk äventyrare "furst" Bermont-Avalov en framstående roll i aktionsplanerna. Man enades om ett vittomfattande program för ett kombinerat nedkämpande av såväl de lettiska, estniska och litauiska nationalregeringarna som av hela bolsjevikiska styret i Ryssland. En här av rikstyskar, tyskbalter och "vitryssar" skulle organiseras i Kurland, därpå skulle hela Ostbaltikum erövras och tjäna som dess replipunkt vid det slutliga angreppet mot Ryssland. Det var emellertid ingen lätt sak att sammanhålla de brokiga och indisciplinära trupperna i Kurland. Slutligen ingick Goltz den 21 september en överenskommelse med Bermont-Avalov, varigenom han själv kom ifrån huvudansvaret för planernas vidare utförande. Bermonts trupper skulle hädanefter övertaga frontlinjen mot letterna, som då gick emellan Mitau och Riga, medan de rikstyska trupperna efter hand skulle hemsändas. Goltz' verksamhet hade redan dessförinnan väckt ententemakternas befogade misstankar och efter energiska påtryckningar i Berlin genomdrevs, att han den 3 oktober blev hemkallad.

Denna åtgärd kunde emellertid icke förhindra, att ett nytt sorgespel upprullades i det förhärjade Lettland. Redan den 8 oktober igångsatte de tysk-ryska Mitau-trupperna sitt angrepp mot Riga. Den lettiska nationalarmén var nu invecklad i en strid på två fronter: en del kämpade i öster mot bolsjevikerna, den andra delen fick nu taga emot stöten från söder. Lyckligtvis voro Bermonts 47.000 man

J. ČAKSTE
LETTLANDS FÖRSTA STATSÖVER-
HUVUD OCH PRESIDENT. DÖD 1927

K. ULMANIS
LETTLANDS FÖRSTE OCH NUVA-
RANDE MINISTERPRESIDENT

Z. MEIEROVICS
LETTLANDS FÖRSTE UTRIKES-
MINISTER. DÖD 1925

G. ZEMGALS
LETTLANDS PRESIDENT ÅREN
1927—30

starka trupper delvis detacherade åt andra håll, men de voro det oaktat överlägsna, icke minst i fråga om vapen. Under blodiga strider med letterna trängde de fram ända till Riga och bemäktigade sig dess västra förstäder. I detta ödesdigra ögonblick fingo letterna likväl hjälp av sina estniska grannar, ävensom av ententen och i början av november utkämpades de avgörande striderna. Bermonts trupper hade då börjat bombardera Riga, men de blevo nu i sin tur utsatta för beskjutning av en engelsk-fransk flottavdelning, som uppehöll sig vid Dünas mynning. Snart befann sig den tysk-ryska hären i vild reträtt. I Mitau satte de desperata soldathoparna eld på det gamla hertigslottet, vars rika konstskatter och inredning förintades, och på landsbygden plundrade de allt som ännu fanns kvar att taga efter de tidigare årens ständiga rekvisitioner. Förgäves sökte man från tyskt håll inskrida till Bermont-truppernas hjälp genom att ställa dem under sitt "skydd". Letterna fortsatte förföljandet och i slutet av december var Kurland befriat.

Nu återstod den slutliga uppgörelsen med bolsjevikerna, som hade satt sig fast i östra Lettland. Situationen var då gynnsam för en offensiv, ty dels hade ententemakterna skickat vapen, ammunition och livsmedel till Lettland, dels lättades trycket på grund av att polska trupper nu samverkade med de lettiska. Lyckligtvis befunno sig bolsjevikerna då i en förtvivlad strid på alla fronter, varför deras motstånd blev relativt svagt. Under loppet av januari 1920 blev därför Lettgallen befriat och ett vapenstillestånd avslöts. Sovjetunionen arbetade med alla krafter på att få fred med sina yttre fiender för att kunna nedslå de inre upprorsrörelserna och öppnade därför snart fredsunderhandlingar. Den 11 augusti 1921 undertecknades fredsföredraget med Sovjet, varvid detsamma erkände Lettlands oberoende. Gränsen mellan de bägge staterna fastställdes i stort sett med hänsyn till befolkningens nationalitet.

Sedan Kurland och Lettgallen befriats, blev en lettisk nationalförsamling inkallad till Riga. Som dess president fungerade den gamle frihetskämpen Čakste, vilken bekräftades i sin värdighet av provisoriskt statsöverhuvud — formellt blev han vald till Lettlands president först år 1922. Som ministerpresident kvarstod alltså den energiske Ulmanis, medan utrikesärendena voro anförtrodda åt den

rikt begåvade Meierovics. Den senare inhöstade kort därpå sitt livs största framgång: den 26 januari 1921 hade nämligen de allierade makternas högsta råd låtit erkänna Lettland "de jure" som en oavhängig stat. Sveriges erkännande följde några dagar senare. I september 1921 tog Lettland sitt inträde i "Nationernas Förbund". Härmed var befrielsekampen definitivt avslutad.

Efter sex fasansfulla krigsår, åtföljda av inre omstörtningar, nalkades äntligen den efterlängttade freden. I det hårt prövade och utplundrade Lettland började nu återuppbyggandets tid. Man skulle främst införa en egen nationell styrelse och förvaltning, men det fanns intet överflöd på kompetenta krafter. Visserligen återvände många ämbetsmän av lettisk härkomst, som förut varit bosatta inom Rysslands olika provinser, men deras antal var ringa i förhållande till de skriande behoven. Härtill kom svårigheten att plötsligt införa en västerländsk demokrati bland ett folk, som så länge levat under det ryska självhärskardörets spira. De nationella ledarna hade hittills verkat blott i oppositionsställning och varit avstängda från all statlig verksamhet. Många av dem hade dessutom levat i landsflykt i Västerlandets fria republiker och det syntes för dem vara en självklar sak, att man nu i det frigjorda hemlandet skulle införa samma demokratiska institutioner, som funnos i Schweiz, Frankrike eller Amerika. Men huru var detta möjligt att med ens realisera, då folket var oskolat i politiskt avseende och då man av förklarliga skäl saknade ett mera ordnat partiväsende.

Det brännande problemet var genomförandet av en agrarreform. Vi ha förut skildrat vilken central roll jordfrågan spelat i Lettlands politiska liv alltsedan 1800-talets början. Dess lösande var en nödvändig förutsättning för uppbyggandet av den lettiska nationalstaten. När bolsjevikerna översvämmade Lettland och det gällde för frihetsrörelsens män att rycka med sig de dugligaste krafterna till ett förtvivlat motstånd, var detta endast möjligt genom att utlova en genomgripande jordreform, som kunde förhindra upprepadet av en katastrof, liknande den som kort förut inträffat i Ryssland. Redan 1919 beslöt nationalrådet, att de statliga domänerna delvis skulle styckas och utarrenderas till den jordlösa allmogen. Kort efter fredsslutet med Sovjet-Ryssland genomförde nationalförsamlingen de

stora agrarreformlagarna, som i grund förvandlade Lettlands sociala förhållanden. Icke mindre än 53 % av landets totalareal blev exproprierad. Större delen därav, icke mindre än 2.700.000 hektar jord, togs från den tyskbaltiska adelns domäner. Vi skola ej här närmare uppehålla oss vid följderna av denna omvälvning: det må vara nog med att påpeka, att ett starkt, framåtsträvande bondestånd härigenom blev den nya statens ryggrad.

Det gamla uttrycket, att "svärden måtte smidas till plogbillar" fick endast delvis sin tillämpning på efterkrigsårens Lettland. Man måste då smida *både* svärd och plogbillar: dels omorganisera och beväpna nationalarmén för att trygga det dyrt förvärvade oberoendet, dels bygga upp de tiotusentals nya bondehemmen i det förhärjade landet, dels slutligen rekonstruera den ödelagda industrin i den mån detta var möjligt. Behoven voro överallt oerhörda, men tillgångarna små. Seg uthållighet och energi ha emellertid aldrig fattats den lettiska nationen och dessa egenskaper ha i lika hög grad utmärkt de senaste femton årens återuppbyggnadsarbete som den långa frihetskamp, vi här ha skildrat.

LETTISKT BONDFOLK. TECKNING FRÅN 1700-TALET

LETTLANDS FÖRSVARSVÄSENDE

AV NILS EDLUND

PÅ INTET OMRÅDE KOMMER EN STATS LIVS-
vilja och livskraft till ett mer synbart uttryck än i stats-
maktens åtgärder för landets försvar.

I stater, som för icke länge sedan kämpat en hård kamp
för sin självständighet, blir det en självklar sak, att allt
skall göras för att uppbringa stridskrafterna till den största möjliga
styrka landets ekonomiska bärkraft medgiver. Kontrasten mot för-
hållandena i de länder, som länge åtnjutit fredens välsignelser, är
uppenbar.

Stridskrafter, vare sig dessa skola uppträda till lands, i luften eller
till sjöss, låta sig icke improvisera. Icke heller kunna ett lands strids-
krafter någonsin sägas hava nått en slutgiltig organisation. Föränd-
ringar, grundade på under gamla organisationsformer vunna erfaren-
heter, bliva ständigt påkallade. Skall sålunda, såsom här, ett enskilt
lands försvarsorganisation göras till föremål för behandling, är det
lämpligt att först något skärskåda de förhållanden, under vilka den-
samma vuxit fram.

Redan under världskrigets första månader 1914 begärde lettiska
folkrepresentanter inom ryska duman, att man i Lettland skulle få
uppsätta rent lettiska truppförband med lettiska som kommandospråk.
Under det tryck, som motgångarna mot de tyska arméerna utövade,
beviljades också 1915 denna rätt genom särskilt kejsarligt manifest.

Ett antal skytteregementen bildades, vilka verksamt bidrog att binda tyska trupper på Rigafronten.

Sedan Lettlands självständighet proklamerats den 18 november 1918, anbefalldes regeringen Ulmanis den 28 januari och den 8 februari 1919 mobilisering av alla lettiska män mellan 18 och 35 år samt av alla f. d. ryska officerare av lettisk nationalitet under 45 år. Under de största svårigheter — bolsjevikerna voro herrar i större delen av landet — organiserades de första lettiska förbanden, dock av en styrka uppgående endast till omkring en bataljon samt en skvadron.

Den förste befälhavaren blev överste Kalpaks. Efter denne frihetskämpens död övergick befälet till dåvarande översten Balodis.

Den armégrupp, över vilken Balodis förde befälet, kallades "Sydgruppen" till motsats mot den på estniskt territorium organiserade, likaledes lettiska, "Nordgruppen" under befäl av överste Zemītāns. Denna "Nordgrupp", bestående av de Vendenska och Volmarska regementena, befriade med estnisk hjälp norra Lettland från bolsjevikerna, samtidigt som "Sydgruppen" i samverkan med tysk-baltiskt lantvärn och en rysk avdelning under furst Liewen befriade södra Lettland.

I mitten av april 1919 hade sydgruppen vuxit till en brigad, som fortfarande stod under ledning av överste Balodis. Den 22 maj erövrade denna brigad, tillsammans med det tysk-baltiska lantvärnet, Riga från bolsjevikerna. I juni 1919 förenades i Riga de båda armégrupperna, och nu tog organisationsarbetet ny fart. Av grundläggande betydelse för detsamma var en den 7 augusti utgiven arméorder, vilken gav bestämda direktiv för sammansättningen av den nya armén, samtidigt som partisanavdelningarnas upplösande förbereddes.

Såsom högsta strategiska och taktiska enhet skapades divisionen, bestående av tre infanteri- och ett artilleriregemente, en kavalleriskvadron och ett ingenjörkompani. Till en början formerades tre divisioner, den I. Kurländska, den II. Livländska och den III. Lettgalliska divisionen.

Under den första tiden hade den unga lettiska armén att utstå starka påfrestningar på grund av ett anfall söderifrån mot Riga av de s. k. Bermontska friskarorna. Detta anfall avsågs dock i november

FRIHETSHJÄLTEN KALPAKS

GENERAL J. BALODIS
LETTLANDS KRIGSMINISTER

GENERAL K. BERĶIS
LETTLANDS ARMÉCHEF

1919 och därefter fick organisationsarbetet fortgå mera ostört. Den 27 november 1919 anbefalldes organiserandet av den IV. Semgalliska divisionen. Under strider med bolsjevikerna befästes sammanhållningen inom armén. I januari 1921 kunde man demobilisera och därefter följde slutgiltigt ordnande av arméns förvaltning, fredsutbildning m. m.

En enhetlig högsta ledning av landets försvarskrafter säkerställdes inom lettiska armén därigenom att direkt under krigsministern ställdes en arméchef, vilken i sin tur fick sig direkt underställda såväl inspektören för flygväsendet som chefen för marinen.

Lettlands krigsmakt indelas i armé, marin och frivilliga försvarsorganisationer. Dessa senare lyda i fred under inrikesministern, men träda vid krigsutbrott under militär ledning. Samma sak gäller gränsskyddsbrigaden. I motsats mot i Sverige finnes intet självständigt flygvapen. Huvuddelen av flygstridskrafterna, ett flygregemente, ingår i armén, en mindre del, en division, är underställd chefen för kusteskadern.

Armén är organiserad enligt kadersystemets princip och utgöres av:

12 infanteriregementen

1 kavalleriregemente

5 artilleriregementen

tekniska trupper m. m. samt flygstridskrafter och luftvärn.

De lägre truppförbanden äro sammanförda till fem divisioner, varav en är teknisk division.

Marinen utgöres av kustförsvarseskadern, i vilken ingå:

en u-båtsdivision (2 u-båtar om 392 ton)

en mindivision (2 mintrålare)

ett bevakningsfartyg samt förut nämnd flygdivision.

Av ovanstående redogörelse för omfattningen av stridskrafterna till lands i luften och till sjöss framgår även, huru avvägningsproblemet mellan dessa tre försvarsgrenar har lösts.

Liksom Sverige har även Lettland viktiga intressen att bevaka vid sina kuster. Hamnstäderna Riga, Ventspils och Liepāja äro för den

LETTISKA FLYGSTRIDSKRAFTER

LETTISKT INFANTERIREGEMENTE I PARAD

lettiska folkförsörjningen av den allra största vikt. Önskvärt vore givetvis, att Lettlands intressen vid kusterna och på havet kunde i möjligaste mån säkras genom en stark flotta. Då det emellertid ligger utanför folkets ekonomiska bärkraft att samtidigt hålla en stark armé och en stark flotta, har i Lettland, liksom fallet även synes bliva i Sverige, ett val av endera måst träffas. En halvmesyr mellan båda, som varken giver någorlunda säkerhet till lands eller till sjöss, torde få anses som den sämsta tänkbara lösningen.

Då armén under alla förhållanden är den oundgängligen nödvändiga sista maktfaktorn, som kan insättas även mot en över havet invaderande motståndare och vars uppgifter vid landgränserna omöjligen kunna övertagas vare sig av sjö- eller flygstridskrafter, och dessa flygstridskrafter å andra sidan måste finnas till erforderlig styrka bland annat för att giva armén den nödvändiga operationsfriheten, återstod endast att verkställa de på grund av medeltillgången nödvändiga begränsningarna på sjöstridskrafternas område.

Lettlands försvarsbudget har under de tre senaste åren haft följande omfattning:

	1932—1933		1933—1934		1934—1935	
Ordinarie försvarsutgifter...	29.240.000		29.240.000		32.700.000	
Extra ordinarie försvarsutgifter	1.000.000		1.000.000			
Skyddskår och gränsvakt...	2.800.000		2.800.000		2.850.000	
Summa	33.040.000		33.040.000		35.550.000	
Totala statsutgifter	133.500.000		140.700.000		150.900.000	
Försvarsutgifter i %	24,7		23,5		23, 6	
	Lettland	Sverige	Lettland	Sverige	Lettland	Sverige
Försvarsutgifter i % av hela budgeten	24,7	14,9	23,5	14,3	23,6	10,6
Utgifter för försvaret per innevånare	15,89 lat.	19,6 kr.	15,75 lat.	16,6 kr.	17,03 lat.	17,7 kr.

INFANTERI UNDER STRIDSÖVNING

FRÅN EN MANÖVER

För att året om äga tillgång till utbildat manskap, sker inryckningen vid infanteriet i två omgångar (mars, september).

De värnpliktigas tjänstgöringstid i aktiv tjänst utgör enligt värnpliktslagen 12 månader för infanteriet och 15 månader för övriga truppslag. Under de senaste åren har dock denna tid regelbundet förkortats med 1 månad.

Vid behov kan försvarsministern med statspresidentens samtycke kvarhålla de värnpliktiga under ytterligare 6 månader.

Efter fullgjord tjänstgöring övergå de värnpliktiga att tillhöra kategorin "i långvarig permission", där de kvarstå 3 år för att därefter överföras närmast till reserven (en mindre del överföres vid 30 års ålder till en andra kategori av denna) och från 41 levnadsåret till lantvärnet. I reserven ingå även (som en tredje kategori) värnpliktiga mellan 17 och 21 år. De sistnämnda kunna med statspresidentens samtycke inkallas till övning under högst en månad årligen, övriga reservister kunna inkallas sammanlagt 3—6 gånger, varje gång under högst 6 veckor.

En jämförelse med värnpliktsförhållandena i Sverige giver för *huvuddelen av de värnpliktiga* följande bild:

	<i>Lettland</i>	<i>Sverige</i>
Värnpliktsålderns början	vid 17 år	vid 20 år
Värnpliktsålderns slut	„ 50 „	„ 42 „
Tjänstetidens längd	34 „	23 „
Vapenföras uttagning	alla till aktiv tjänst	ung. $\frac{2}{3}$: linje- tjänst ung. $\frac{1}{3}$: er- sättn.-reserv
Hela tjänstgöringstidens längd	11 mån.	$4\frac{2}{3}$ mån.

Tjänstetidens uppdelning framgår i enlighet med ovanstående av följande tablå.

17	21	22	25	40	50
Reservens 3 kategori	Aktiv tjänst- göring. (Aktiva armén)	Disponi- bilitets- reserv	Reservens 1 kategori	Lantvärnet	f. d. officerare m. fl
			30		
			Reservens 2 kategori		

En viktig uppgift inom Lettlands försvarsorganisation tillkommer skyddskåren. Dess rent militära värde kan vara svårt att bedöma, dess största betydelse ligger måhända på det inrepolitiska området. Intresset för skyddskårsorganisationen är också stort såväl från statsmakternas som från allmänhetens sida. Den omfattar nu omkring 30.000 aktiva manliga och 10.000 kvinnliga medlemmar, och medlemsantalet stiger allt fortfarande.

Skyddskåren är organiserad på 19 infanteriregementen, 1 flygregemente samt 1 järnvägsregemente.

Man kan slutligen fråga sig, i vad mån dessa den lettiska statsmaktens åtgärder verkligen medgiva en tillfredsställande lösning av landets försvarsproblem.

Svaret härå kan i korthet bli följande.

Ett lands behov av försvarskrafter bestämmes ju ytterst av de faror, som kunna hota landets och statens bestånd. Dessa faror kunna komma utifrån genom andra maktens anfall eller inifrån genom egna medborgares försök att med våldsmedel tillvälla sig makten.

För att landets försvarskrafter verkligen skola anses fylla behovet, fordras därför att de förmå avvärja varje försök till våld mot integriteten utifrån eller inifrån. En dylik kategorisk fordran kan emellertid ytterst sällan tillgodoses. För en liten stat som Lettland behöver endast det läget förutsättas: Lettland uppträder ensamt mot en stormakt, och försvarsproblemet är hopplöst.

Frågan får emellertid icke upptagas på detta sätt. Försvarskrafternas möjlighet att fylla sina uppgifter måste alltid bedömas mot bakgrunden av den eller de sannolikaste farosituationerna. Den nyss antydda farosituationen: Lettland ensamt mot en stormakt, är emellertid icke sannolik. Det aktuella krigsfallet för Lettland, då landet står inför uppgiften att värja sitt oberoende, kan endast tänkas på endera sidan av två mot varandra stridande stormaktskombinationer. I en dylik situation komma landets möjligheter att få fortsätta sin oberoende tillvaro ytterst att bestämmas av de offer landet gjort för stärkandet av sitt nationella försvar. Det må erkännas, att Lettland i det hänseendet presterat vad man rimligen kan begära av en stat med dess resurser. I det sätt, varpå den lettiska försvarsorganisationen utformats, förnimmer man en okuvlig vilja att till det yttersta värja landets frihet och nationella oberoende.

LETTISK SKYDDSKÅR UNDER STRIDSUTBILDNING.
FRÅN ARMÉNS TIDIGASTE SKEDE

NÅGOT OM SVENSKA MINNEN I LETTLAND

AV KÄRLIS IEVIŅŠ

VI LETTER SÄGA IBLAND: "VECIE LABIE zviedru laiki" — de gamla goda svenska tiderna. Detta betyder, att vi med glädje erinra oss den tid, då en del av vårt land tillhörde det svenska väldet och vårt folk blev delaktigt av svensk odling.

Men det är ej blott i detta ordspråk, som svensktiden lever kvar i folkets minne, utan även i flerfaldiga benämningar och folksägnar. På så sätt kan en svensk ännu i dag under en vandring ute på landet på många sätt bliva påmind om sitt eget folk. Det skall icke påstås, att vad jag här kommer att berätta kan tjäna som grund för en vetenskaplig undersökning; icke heller vet jag huru mycket sanning som rymmes däri. Men jag tror icke, att allt kan vara blott ett utslag av folkets fantasi. Säkerligen ligger där bakom en kärna av historisk sanning; minnet av gångna tider och händelser lever kvar däri.

Låt mig till en början berätta om "vikingakyrkogården".

I mellersta Kurland, där de gamla semgallernas och kurernas land möttes, ligger i Zebra-sjöns närhet en kyrkogård, som ännu i dag användes och som kallas "vikingakyrkogården". Mellan den närbelägna "Svētezers" (den heliga sjön) och Zebra-sjön befinner sig en kulle som kallas "Avgudaberget". Enligt folktron skulle där en gång funnits en gammal lettisk kultplats med sina gudabilder. Kanske stodo där Pērkons, Pikols och Potrimps under jättestora ekar, dit

folket i stora skaror samlades från hela nejden. Tvärs över sjön reser sig i skogen ett gammalt borgberg, ett säte för folkets hövdingar.

Jag har ofta vandrat i dessa trakter och flera gånger besökt "vikingakyrkogården". Själva namnet väckte från första början mitt intresse, och jag funderade över varifrån kyrkogården fått ett så sällsamt namn. Nu händer det väl stundom, att sådana benämningar icke ha någon verklig betydelse. Men jag tyckte ändå, att den här kyrkogården utgjorde ett undantag; den hade en egendomlig form, som från första början frapperade mig — en mycket stor skeppssättning, sådan som jag sett bland annat på Gotland. En sådan kyrkogårdsform har jag däremot aldrig iakttagit i mitt land. I början trodde jag att själva formen av den kulle, på vilken kyrkogården låg, hade framtvingat denna form av kyrkogårdsvallen. Men vid närmare undersökning fann jag att detta icke var fallet.

Av folket i trakten fick jag den förklaringen, att gamla vikingar en gång begravits där efter en strid på samma plats. Alltså hade de gamla letterna här en gång kämpat med vikingar. Hur hade dessa kommit hit och vad kunde anledningen ha varit? På mitt lilla "vetenskapliga" sätt förklarade jag saken helt enkelt så: som bekant fanns det en vikingakoloni i Grobipa — ett stycke längre västerut. Det är rätt troligt att vikingarna landvägen sökte tränga fram till det rika Zemgale, som låg så nära. På vägen stötte de på "Avgudaberget". Traktens folk ville icke tillåta främlingarna att komma nära den heliga platsen. En strid mellan dem blev följden. Efter striden begrovo troligen vikingarna sina fallna och reste en skeppssättning omkring deras gravplats, som senare blev en allmän kyrkogård för traktens befolkning. Den hos letterna vanliga pieteten mot de döda (även främlingar) och kanske även en smula övertro gjorde, att ingenting ändrades. Och så ligger kyrkogården ännu i dag i form av en stor skeppssättning, rakt i öster och väster.

Ett stycke längre bort från "vikingakyrkogården" ser man vid en skogsrand den så kallade "gravarnas kulle". Bonden, som är ägare till kullen, har visat mig flera mynt, som han funnit där vid plöjning. Bland dessa fann jag även några gamla svenska silvermynt. De andra voro ryska, polska och turkiska. Hur ha dessa svenska mynt hamnat på denna ensliga kulle vid skogsranden?

En annan bonde ett par socknar längre bort lämnade mig en gång en gammal svensk silverdaler, som han funnit i en grusgrop i trakten av Blidene. I närheten av Jaunpils, som ligger ej långt därifrån, har man vid en grävning i ett träsk funnit en kanon, som ännu i dag står framför porten till det gamla ordensslottet i Jaunpils (Neuenburg). Den lär vara en gammal svensk kanon. Huru har den hamnat i ett träsk mellan Tukums och Dobeles?

I min grannsocken, som icke ligger långt från floden Lielupe, hade en bonde bland mina bekanta en torkria, som kallades för "svensk-rian". När jag frågade honom, varför rian kallades så, svarade han, att gammalt folk berättat, att en svensk krigare där brukat stämma möte med sin käresta. Han lär ha kommit ridande nattetid från Lielupe för att möta den lettiska flickan. Det var kanske sent på hösten — och då kan man knappast tänka sig en bättre mötesplats för ett älskande par än gårdens uppvärmda torkria. Hur hemligt dessa möten än höllos, så fick folket reda på dem — och torkrian fick ett namn, som skilde den från alla andra torkrior. Men varifrån kom svensken till den ensligt liggande bondgården? Där bakom den vida skogen och Lielupe låg Livlands och Rigas befästa gräns — den svenske krigaren var kanske en av gränsvakterna.

I en annan av mina grannsocknar ligger ett gammalt barongods, som heter Lestene och ägdes av en katolik. Då jag ibland som pojke for genom detta gods, visade man mig ett ställe, där en hop tillfångatagna svenska krigare skulle ha blivit innebrända i en lada. Som katolik stod baronen helt säkert på Polens sida under kriget mellan Sverige och Polen. Baronen själv lär i full rustning ha ridit omkring den brinnande ladan, varifrån de instängda svenskarnas jämmer hördes, och ropat till folket: "Hör, hur råttorna kvida!" Detta utslag av grymhet etsade sig så starkt in i folkets minne, att denna detalj aldrig utelämnades, vem som än berättade om händelsen.

I Livland, som i nära hundra år var svenskt, äro naturligtvis de svenska minnena vida talrikare än i Kurland. Särskilt rik på svenska minnen och sägner är Piebalgatrakten, där en svensk garnison uppges ha varit förlagd, som utkämpade många strider med ryssarna. Där visade man mig en kulle, som kallades "Wachtmeisterkullen". På denna kulle lär en svensk general Wachtmeister en gång ha stått

och lett sina trupper i striden mot ryssarna. För folket var naturligtvis denna händelse så betydelsefull, att kullen fick behålla hans namn för alltid. I dalen nedanför kullen ligger en stor sten med kors inhuggna på alla fyra sidor — troligen till minne av striden. I folkets mun kallas denna sten "den klingande stenen", ty den klingar som en stor klocka, när man slår på den, och ger ifrån sig ett ihåligt ljud. Det har skett underliga ting med denna sten. Det berättas nämligen, att man flera gånger försökt att föra bort den som byggnadsmaterial för både kyrko- och skolbyggen. Men nästa dag fann man den på samma plats. Alltså får den icke rubbas från ort och ställe. Så har det kanske blivit bestämt av högre makter; stenen har ju varit vittne till viktiga händelser.

Det skulle föra mig för långt att anföra alla ortssägner, som visa, att minnet av svensktiden ännu lever kvar bland det lettiska folket. De exempel, som jag här anfört, bevisa detta. Det är icke några märkvärdiga ting, jag här talat om. Men detta har icke heller varit min avsikt. Tvärtom har jag velat visa, huru till och med de enklaste händelser sysselsatt folkets fantasi och bevarats i dess minne. Jag skulle vara glad, om dessa korta rader kunde intressera någon svensk forskare att komma till vårt land för att samla och undersöka dess svenska minnen. Säkerligen finnes här ännu mycket, som förtjänar att räddas undan glömskan. Det skulle vara av stort intresse icke bara för svenskarna, utan även för oss.

Att ordspråket "de gamla goda svenska tiderna" icke är ett tomt talesätt, bevisas av det välstånd som faktiskt rådde på många ställen vid svensktidens slut. Bönderna hade blivit så rika, att de till en stor del kunnat köpa sig fria från tvångsarbetet under godsägarna. Deras välmåga bevisas även av det faktum, att ryssarna under det stora nordiska kriget togo ett rikt byte i Livland. Vi veta att på många bondgårdar rövade ryssarna bort många tiotal hästar, nötkreatur, får och getter, mängder av klädesplagg, smycken och reda penningar. Så till exempel togo kosackerna på Lielā gård i Straupe socken 15 fina huvuddukar, 15 yllemantlar, 6 kvinnokappor, 5 mansrockar, 9 skjortor, flera lakan, mårdskinnsmössor, pälsar, 5 stora silverspännen, ett förgyllt halssmycke och 107 daler i silvermynt, motsvarande ungefär 500 kronor.

Med ordspråket: "de gamla goda svenska tiderna" ville alltså folket uttrycka sin saknad efter svenskarna, då ryssarna senare togo landet i besittning. Därför blevo alla svenskar som under senare århundraden kommo till vårt land gärna sedda. De bosatte sig som affärsmän i städerna, men en och annan kom även ut på landet och slog sig ned bland folket.

I min barndom kom jag en gång till en bondgård, som tillhörde en av mina släktingar. Där fann jag två främmande män, som hade hyrt sig ett rum på gården. Det var två svenskar, som varje vår kommo över till Lettland för att sälja vävskedar; sådana tillverkade de även på gården. De strövade vida omkring i landet och varje höst hade de sparat sig en vacker slant. Från vilken trakt dessa svenskar voro vet jag inte. Kanske voro de dalkarlar, eller västgötar från "Svältorna". Jag kan endast intyga, att dessa två svenskar voro mycket omtyckta på gården. Då de senare icke längre kommo, saknade man dem livligt.

Som sagt, det skulle vara av stort intresse, om alla svenska minnen i vårt land samlades och upptecknades. Dessa minnen skulle kanske i ett och annat fall kunna tjäna som grund till en vetenskaplig undersökning. På så sätt kunde de gamla förbindelserna mellan Lettland och Sverige bättre belysas och ytterligare stärka de nya band, som knytas.

DEN LETTISKA FOLKKULTUREN

OCH DESS FÖRBINDELSER MED SVERIGE

AV SIGURD ERIXON

DET OSTBALTISKA OMRÅDET, FRÅN VILKET vi endast skiljas av Östersjöns vatten, har under de år, som förflutit sedan frigörelsen, stigit fram i allt klarare dager ur det dunkel, vari det för oss svenskar låg under den ryska tiden. Icke minst har den ökade kännedomen om de ostbaltiska staternas folkkulturer bidragit härtill. För den nordiska folklivsforskningen har detta blivit av en stor, ehuru ännu ej överallt klart uppfattad betydelse. Det ligger dock i öppen dag, att det svenska liksom överhuvud de skandinaviska folkens kulturhistoria icke kan studeras utan att ställas i relation till de länder och folk, som sträcka sig ut runt omkring Östersjön, och i alldeles särskild grad gäller detta givetvis de folk, som rent geografiskt ligga oss så nära och stått i så intim historisk beröring med oss som fallet är med Estland, Lettland och Litauen.

Vad Lettland beträffar, ha den inhemska etnologiska forskningen och insamlingsarbetet redan vunnit betydande resultat. Det kan här vara nog att peka på professor Pauls Kundziņš "Dzīvojamā Rija Latvijā", Riga 1934, det vill säga "Bostadsrian i Lettland", en i hög grad välkommen och rikt dokumenterad undersökning av ett centralt problem rörande det folkliga bostadsskicket i landet och samtidigt den första doktorsavhandlingen rörande materiell folkkultur i Lettland. En mäktigt flödande tillgång har också under de sista åren

FIG. 1. HÄRBRE, »KLĒTS», UPPFÖRT I KNUTTIMRING OCH STAV-
KONSTRUKTION. LATGALE

FIG. 2. HÄRBRE, »KLĒTS», UPPFÖRT I KNUTTIMRING OCH MED STOLPSTÖD I
SVALEN. LATGALE

skänkts den för hithörande frågor intresserade i det av kultusministeriet utgivna rikt och brokigt illustrerade, beskrivande och avbildande verket "Latvju Raksti", varav hittills hunnit publiceras långa serier av häften nu samlade till en foliant över provinsen Vidzeme, en över Latgale och en ännu mer omfattande över Zemgale. Detta verk är som ett helt museum och utgör samtidigt en återspegl¹ing av det rika arkivaliska material, som under en relativt kort följd av år insamlats till den statliga Kulturminnesförvaltningens etnologiska arkiv i Riga. Den som hade tillfälle att se utställningen av gammal-lettisk kultur i Nordiska Museet 1931 med dess katalog fick en föreställning om de skatter, som bevaras i Lettiska statens historiska museum i Riga, vars etnografiska avdelning är mycket betydande. En del specialmonografier ha också publicerats över band och bandvävning (Valsts vēsturiskā mūzeja krājumi I, Riga 1930) och över stickade och sydda vantar (samma serie III, Riga 1931). Under de sista åren har för övrigt inrättats ett friluftsmuseum i Riga, som öppnades den 13 maj 1932. Över detta "Brīvdabas Mūzeja vadonis" har Kundziņš 1935 utgivit en liten rikt illustrerad vägledning, som är helt enkelt förebildlig i sin art. En god tillgång utgör dock alltjämt, åtminstone för den som ej har dessa samlingar lätt tillgängliga eller har möjlighet göra resor på den lettiska landsbygden, Bielensteins gamla, alltjämt givande "Die Holzbauten und Holzgeräte der Letten" I/II. För den som för övrigt önskar en introduktion i lettisk kultur, tanke och språk kan en populär översikt rekommenderas, som utgavs vid den Baltiska arkeologkongressen i Riga 1930 under medverkan av alla landets ledande forskare på olika kulturhistoriska områden, nämligen "Die Letten. Aufsätze über Geschichte, Sprache und Kultur der alten Letten" med korta redogörelser rörande geografi, befolkningsförhållanden, språk, historia, folkdikt, litteratur, folkdräkter och bondebyggnadskonst. Den rika litteratur, som för övrigt redan föreligger rörande Lettlands folkdiktning och folkliga seder och trosföreställningar, kan ej här mer än antyd²as.

Vad som sålunda redan samlats eller vid ett par tyvärr alltför korta undersökningsfärder blivit mig bekant ger, synes det mig, vissa bestämda antydningar om den lettiska folkkulturens ställning i

FIG. 3. TRÄFÖREMÅL FRÅN VIDZEME. TILL HÖGER TINA ELLER LAGGAD BRUDKISTA, I MITTEN GRYNSTAMPAR

FIG. 4. BONDE MED BLADLIE I ARBETE. SKAFTET VILAR PÅ VÄNSTRA ARMEN.
KURZEME

kulturgeografiskt hänseende och speciellt dess förhållande till den skandinaviska kulturkretsen.

De allmänneuropeiska kulturelement, som till stor del kunna räknas till bottenkiktet, äro givetvis talrika och falla inom såväl de primitiva näringsfångens och husinventariernas som sedens och folkkonstens områden. Deras vida utbredning och vaga begränsning ge inga hållpunkter beträffande sambandet inom Nordeuropa. Först där sådana gränser finnas, kan man begagna sig av motsättningarna för att nå fram till några jämförelser och kombinationer.

Övre Skandinavien¹ reliktformer¹ äro ganska väl representerade i Lettland. De äldsta och primitivaste konstruktionerna i timmerhusen möta här i äldre byggnader och stå ganska oförmedlade vid sidan av de yngre. Stavkonstruktionen är, som väntas kunde, ej vidare vanlig men dock ej alldeles sällsynt, fig. 1, och givetvis ej representerad i sådana rika former, som utbildats i västra Skandinavien. Ett ledfossil i övre Sveriges kulturbestand är härbret, vanligen på stolpar. Det återfinnes i mycket närstående former i Lettland, endast med den skillnaden, att i hela Lettland stolpunderredet saknas och byggnaden vilar direkt på marken, fig. 1. Ett ålderdomligt drag är ofta den långsgående svalgång med takstöd ned till marken eller golvet, som är så vanlig i Baltikum, fig. 2. Parallellt med härbret är kubbstolen utbredd i Skandinavien och märkligt nog ha sådana också påträffats även i Lettland. Annars är denna, säkerligen från förhistorisk tid kvarlevande stolform numera ej påträffbar söder om Östersjön förrän man kommer ner i Pyreneerna. Utskurna skopor med fågelhuvudformade skaft, som spelat en viss roll i Lettland, torde vara besläktade med övre Skandinavien, Finlands och Rysslands fågelformiga träkärl. De benämnas "koka kausi", vilket uttryck sammanhänger med "kokse" hos lapparna och "kåsa" i Sverige för övrigt. I Lettland liksom i Litauen ha laggade, tunnformiga kärl i stor utsträckning använts till förvaring av kläder och torra varor eller som kistor, särskilt brudkistor, fig. 3. De benämnas "tīnis" motsvarande svenska "tina", som ju ofta också betyder ett laggat förvaringskärl. På likartat sätt har lagg-

¹ Jfr förf. "Hur Norge och Sverige mötas", i "Bidrag til bondesamfundets historie". Inst. for sammenlignende kulturforskning. Ser. A. XV. Oslo 1933 samt förf.: "Svensk kulturgeografi ur etnologisk synpunkt" i "Svenska Kulturbilder", band 5.

FIG. 5. RISGÄRDESGÅRD, STÅENDE. LETTLAND

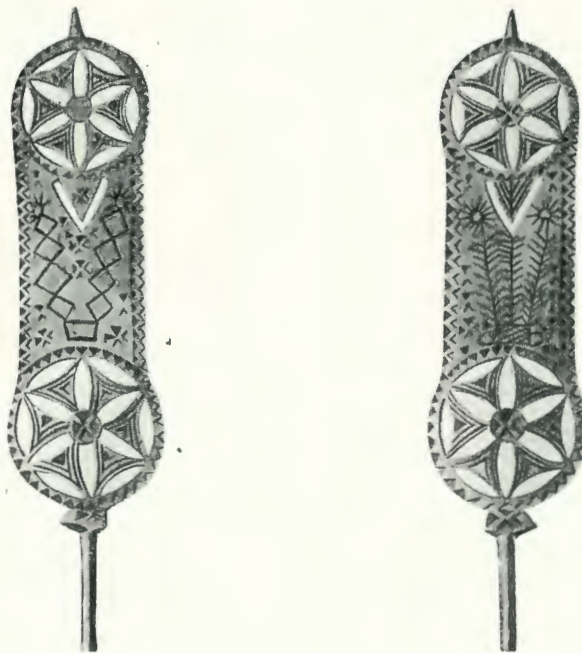

FIG. 6. LINFÄSTEN. ZEMGALE

kärlet en gång också begagnats hos oss men i nutiden mest som mjöl- och sädesstånda — på 1500- och 1600-talen även för t. ex. tyg- och järntransporter. Intressanta paralleller till den laggade lettiska kistan med lås äro två rikt snidade ursprungligen med lås försedda lock till laggade ståndor i Härjedalen, det ena från medeltidens första århundrade, det andra något senare. Även den som en stor mortel formade grynstampen eller sädesmorteln, typisk för övre Sveriges kustgebit liksom delvis för Litauen, har sin motsvarighet i Lettland, fig. 3. Detta reliktföremål har tidigare haft en långt vidare utbredning.

Inom folkkonstens olika grenar äro parallellerna också talrika. Nyckelmönstrade band, vävda med brickor eller sked och slagkniv, äro liksom ringformiga smycken utpräglade reliktföreteelser och väl företrädde i Lettland liksom i övre Sverige. Detsamma gäller den lätta rödfärgningen med albark, vari man brukat rista ornament, som framträda ljusa mot den röda bakgrunden. Själva orneringstekniken, oftast uddsnitt och ristning, torde däremot få räknas till det allmänneuropeiska skiktet. Oklart i fråga om samhörigheten är här bladorvet, fig. 4, ett lieskaft, karakteriserat av att ändan under begagnandet vilar på ena armen, en för övre Sverige karakteristisk sak, som dock ej heller är okänd i Danmark eller Nedersachsen.

Dessa kulturelement äro i Sverige nordligt retirerade relikttyper. Deras förekomst i Lettland förklaras av att de under äldre tider haft en vidare utbredning, i vilken både Skandinavien och Lettland varit inbegripna. Det kulturbestand, som utgör den geografiska motsatsen härtill och bildar dess sydliga komplement, har i allmänhet centraleuropeiska förbindelser och har utlöpare norrut både i södra Skandinavien och i Lettland och Litauen, ibland också i Estland. Dit höra det bundna halmtaket eller "bindtaket", gavelspetsornament i djurform, stolen med flätsits, flätgärdesgårdar och risgärdesgårdar av stående ris, fig. 5, 4-hjulsvagnar med skiftstång o. s. v., ting som dock i själva verket äro av ganska skiftande ålder. Ett bestämt yngre skikt med samma härkomst tillhör kupolköket eller "kaminspisen", slagan med kappformigt bindsle, räfsan med kluvet skaft, kroklien, det dubbeleggade skäktsvärdet och slutligen det rikare karvsnittet. Man konstaterar, att dessa företeelser ofta trängt längre norrut på östra sidan av Östersjön än i Skandinavien.

De östligt orienterade typerna äro givetvis talrikare än de nu berörda. De intressera här framförallt i den mån de också ha vunnit inträde i Skandinavien. Detta gäller de plana linfästena, fig. 6, som via Ostbalticum ifrån sydost nått in i Finland och i kusttrakterna runt Bottniska viken och Östersjön ned till Tjust, samt den vältformiga tröskbulten med i valsen infällda bultstycken, som framförallt tillhör Syd- och Sydosteuropa och relativt sent slagit rot i Schlesien, Ostbaltikum, Norrland och norra Svealand. I övrigt är det egentligen endast på Gotland, som man märker en direkt invasion av vissa kulturformer inkomna i sen tid från Ostbaltikum.

Under senare åren har från svensk sida också ny belysning vunnits beträffande skandinavisk kulturinverkan på Lettland. Det har sålunda visat sig, att dragjärnet,¹ använt vid knuttimring, från Sverige trängt in över Ostbaltikum och vidare in i västra Ryssland och norra Polen. Vidare ha på speciellt sätt utformade 6-kants knutar spritts från Sverige, möjligen tillsammans med andra härmed samhörande konstruktioner.² "Parstugan" i Sverige och Baltikum har flera likhetsdrag, som tyda på samband, liksom också de så rikt förekommande drällvävnaderna samt plana kistor av relativt enkelt slag. Dessa ha växlande ålder men visa sig i allmänhet ha sin viktigaste utbredning i Östsverige. De äro också vanligen karakteristiska för hela Ostbaltikum och gå även ned i Polen och delvis i västligaste Ryssland. Mycket tyder på, att vi här ha att göra med ett svenskt kulturinflytande, som spelat en större roll än man vanligen hittills antagit. Detta gäller också vissa allmänsvenska företeelser såsom smidesprodukter och smidestraditioner och vissa inom de skandinaviska reliktområdena bevarade kulturtyper såsom en del kalkformer, dryckeskärl o. s. v.

Kulturen följer ej språkgränserna. Folkkulturens materiella likaväl som andliga produkter ha gått sina egna vägar. Samhörigheten mellan folken runt Östersjön har alltid varit betydande. Även det etnologiska materialet är ägnat att belysa och dokumentera denna samhörighet.

¹ Förf.: "Ett timringsredskap i kulturgeografisk belysning". Rig 1933.

² Förf:s installationsföreläsning i Nordiska museet ²⁶/₁₀ 1934.

LETTISKA BILDHUGGARE

AV HELGE KJELLIN

FÖRE 1800-TALET SLUT FANNS DET INGEN lettisk skulptur. År 1909 gav det livländska ridderskapet emellertid uppslaget till en tävlan om ett Peter den stores monument i Riga, och i den tävlingen deltog huvudsakligast tyska konstnärer. Första pris tilldelades en i Reval född men eljest i Sankt Petersburg verksam bildhuggare Alexander Baumann för en kokett poserande, pretiös ståfigur på ett enkelt men alltför klen postament. Visserligen kom varken hans förslag eller andre eller tredje pristagarens till utförande utan i stället antogs ett av bildhuggaren Gustav Schmidt i Kassel inlämnat förslag till rytartemonument. Det utfördes också och var ett vackert arbete men under världskriget nedtogs det av ryssarna och bortfördes och sänktes i havet för att det icke skulle fördärvas eller falla i fiendens händer. På den plats, där detta monument stod, skall nu i år på Lettlands nationaldag i stället avtäckas ett lettiskt frihetsmonument, till vilket grundstenen lades den 18 november 1931, alltså för jämnt fyra år sedan. Vid den tävling, som utlystes för detta minnesmärkes tillkommelse, blev Kārlis Zāle (f. 1888) förste pristagare, Teodors Zalkalns (f. 1876) n:r 2 och Kārlis Baumanis (f. 1894) n:r 3. Vid det tillfället deltog blott lettiska konstnärer, och det inlämnades c:a 30 projekt.

I Zāles från den första ursprungliga planen något förändrade och så antagna projekt leda från två sidor flera halvcirkelformiga trapp-

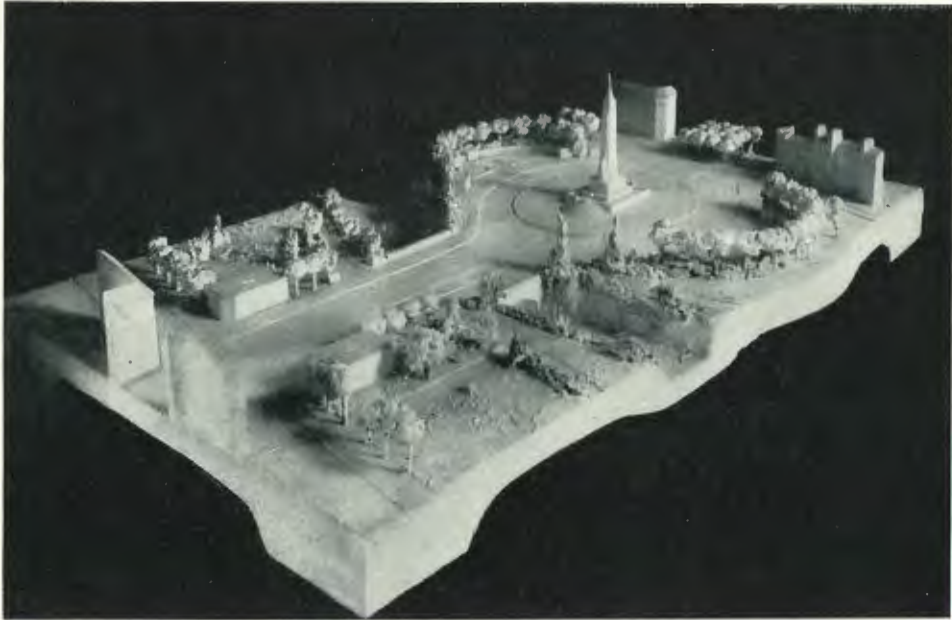
steg upp till en fyrkantig platå, från vilken reser sig en hög, fyrkantig pelare på ett fyrkantigt, bredare postament. På två sidor av postamentet förekomma reliefer med realistiska framställningar från befrielsekriget. I de inåt rundade hörnen stå trefigursgrupper, vilka symbolisera: den lettiska statens väktare, sanningssökarne, folket — denna grupp bestående av en bonde, en fiskare och en fabriksarbetare — samt den husliga härdens beskyddarinna. Var och en av dessa grupper visar två knäböjande och en stående figur. Vid pelarens fot stå nya grupper, en på var sida, av vilka framförallt den schvungfulla och förträffligt komponerade gruppen med "Läčplēsis" ("Björndödaren", d. v. s. en lettisk sagofigur och nationalhjälte) bör framhållas. Denna sistnämnda grupp och de båda förut omnämnda relieferna med krigsscener äro — åtminstone så som monumentet förelåg i sitt projekt för fyra år sedan — de bästa och mest genomtänkta i hela monumentet. Gott uppbyggd är också pendanggruppen till "Läčplēsis", nämligen gruppen med den grånade hednaprästen "Vaidelotis", som håller det urgamla lettiska, zitterliknande musikinstrumentet "kuokle" bredvid sig. De andra grupperna framställa: "Latvija", d. v. s. Lettlands skyddsgudinna, samt två unga människor, som svära henne och fäderneslandet trohet, och så till sist tre män, som söderslita slaveriets fjättrar. Själva pelaren krönes av en kvinnlig gestalt, Friheten, som i sina lyftade händer bär frihetssymbolen för landet, de tre stjärnorna. Dessa förgyllda stjärnor skola dag och natt stråla högt över staden, nattetid genom inre belysning. Hela Frihetsgudinnan är driven i koppar, f. ö. i Stockholm av en värmländsk konstsmid Myrsmeden, monumentet är av sten.

Skaparen av detta monument, vars högtidliga avtäckande säkerligen kommer att bli till en verklig nationalfest för Riga och hela den lettiska staten, har tidigare åstadkommit ännu ett märkligt nationellt minnesmärke, den högst monumentala anläggning, som skett på Brödrakyrkogården i Riga, med alla arkitektoniska och skulpturala detaljer utförda i landets egen vackra, mycket porösa natursten, en tuffsten från Allaži. Denna kyrkogårdsanläggning invigdes redan år 1920. Det mest monumentala i hela anläggningen är själva entrépartiet, genom vars tre rektangulära portöppningar man genast får en totalblick över det stora området och den långt i bakgrunden

stående avslutande huvudfiguren "Latvija". På ömse sidor om entrépartiets tre portöppningar reser sig mot själva muren en mäktig högreliefgrupp, två ryttare, vilka hårt och stramt tygla sina hästar, under det de själva i sorg sänka sina huvuden och sina fanor. Dessa ryttargrupper tillhöra det bästa, som på sistone skapats inom monumentalskulpturen.

När man passerat igenom entrépartiet, befinner man sig på en platå, varifrån man har en god överblick över det lägre liggande stora gravområdet, där de många krigargravarna symmetriskt placerats mellan rader av väl klippta häckar. Här har man åter en ny aspekt på Latvijafiguren i fonden. Högt uppe på ett postament står hon, klädd i lettisk nationaldräkt, och håller en fana och en segerkrans över tvenne vid hennes fötter liggande döda krigare. Denna grupp har icke samma konstnärliga gestaltning som de båda nyssnämnda ryttargrupperna. Det realistiska och alltför naturalistiska detaljutförandet av Latvijas ansikte och händer kontrasterar mot den schematiska stelhet, som eljest vidlåder gruppen. De två ryttarreliefer, som placerats på ömse sidor om den nämnda platån, när man väl vänder om mot utgången, och som framställa var och en en krigare, som döende sjunker ihop på sin likaledes dödsskjutna häst, ha däremot åter den monumentalresning, som präglade de båda större ryttargrupperna. Med dessa sina två nationella stormonument har emellertid Zāle för alltid skapat sig en äreplats inom lettisk skulptur. Ännu ett krigarmonument av honom torde böra nämnas, ett år 1927 tillkommet över den lettiske översten O. Kalpaks.

Teodors Zalkalns projekt till tävlingen om frihetsmonumentet var egentligen originellare och även arkitektoniskt monumentalare än Zāles. Därför må även det återges här. Över varandra höja sig avsaktsvis tre cirkelrunda plattformar, vilka förenas med varandra genom en bred trappa, som leder upp mot en kraftig relief, en ryttardrabbning, anbragt på basen av ett mäktigt, fyrkantigt torn, vars krön utgöres av en hög, smal cylinder. Zalkalns är en utomordentlig bildhuggare. Allt oväsentligt utelämnas och i strängaste form ger han det hos varje modell eller porträtthuvud personliga, han karakteriserar med en huvudrörelse eller ett besjälats ansiktsuttryck. Man märker, att han tydligen börjat som impressionist och också varmt

PLAN ÖVER PLATSANORDNINGARNA VID FRIHETSMONUMENTET I RIGA
EFTER KĀRLIS ZĀLES SKISS 1930

»LĀČPLĒSIS» («BJÖRNDÖDAREN»). DETALJ FRÅN ZĀLES
FRIHETSMONUMENT I RIGA

beundrat Rodin. Ytan har i tidigare arbeten behandlats måleriskt, den tycks nästan leva. För att icke helt hemfalla åt illusionism har han dock undvikit att framställa pupiller i ögonen utom i ett fall, i ett mycket vackert och besjälat bronshuvud av fru Alina Grinbergs. Det för Rodin utmärkande impressionistiska draget och det under hudytan liksom vibrerande har ännu en år 1911 tillkommen marmorbyst av den lettiske skriftställaren Rūdolfs Blaumanis, men så småningom släpper denna impressionistiska karaktär och han tycks i stället sträva efter förenkling och en större måttfullhet. Redan i ett 1919 utfört vackert bronshuvud av en fröken M. Pakalns, nu i Statens museum i Riga, märker man denna tydliga strävan efter monumentalitet utan att han ändock låtit kvinnoansiktets finhet gå förlorad. Zaļkalns äger en diktarsjäl, en vek, stilla, nobel natur. Han söker icke effekter utan uttryck. "Känslan för ro är det, som utmärker de lettiska konstnärerna", skall han själv en gång ha sagt. Det gäller åtminstone honom själv. I flera arbeten kommer denna stilla ro till uttryck. Den nordiska graniten gav honom det mest passande materialet för uttryckandet härav. Sin egen mor tog han till modell. I Stadsmuseet finns det en skulptur, där hon är framställd sittande, inhöljd i en schal. I ett exemplar i Statens museum står hon, klädd i huvudduk och mantel.

Zaļkalns går f. ö. ännu längre i förenkling än vad dessa skulpturer av modern visa. Han blir konstruktivist. Därom vittnar hans grandiosa byst av komponisten Skrjabin. Samtidigt, åren 1918—1919, då han levde i Leningrad, skapade han åt bolsjevikerna flera likartat uppfattade porträtthuvud. Blaumanismonumentet i Riga, uppställt år 1929, visar samma tendens, fastän lugnare och mera avrundat. Materialet, den grå graniten, har också här bestämt den förenklade formen. I detta monument äro alla onödiga detaljer avsiktligt eliminerade, t. o. m. diktarens glasögon ha utelämnats. Konstnären har inte behövt dem för att kunna få fram diktarsjälen hos den avbildade. Den inre storheten kommer tydligt till synes genom själva monumentaliteten i den sittande gestalten. Hur äkta känt detta verk än är, har det dock aldrig förståtts av den breda publiken. Det har t. o. m. förhånats, men med orätt. Monumentets alltför låga placering har dock icke varit till lycka för dess konstnärliga verkan.

FRIHETSMONUMENTET I RIGA AV KÄRLIS ZĀLE. INVIGES DEN 18 NOV. 1935

Zaļkalns bästa, i varje fall vackraste arbete är en kvinnofigur i ljusgrå granit, ett 1931 upprest gravmonument på Skogskyrkogården i Riga över den nyromantiske skriftställaren Jānis Poruks. Vid diktarens grav, som ligger på en kulle, står den ungdomliga flickgestalten, tankfull, med sänkt huvud, klädd i en mjukt fallande fot-sid dräkt, som lämnar armarna bara. Armarna hänga rakt ned, men den högra foten är något framåtflyttad, alldeles som om hon nyss kastat en blomma ned i diktarens grav och nu stode försjunken i samlat allvar och sorgsna tankar. Högre och vacker tecknar sig den ljusa gestalten mot tallarna bakom och mot den fria rymden.

Burkards Dzenis (f. 1879) är säkerligen en av de tekniskt kun-nigaste bildhuggarna i Lettland, och han har också anställts som professor i skulptur vid konstakademien i Riga. Egentligen är han robustare i sin konst än Zaļkalns, men trots det har han utfört det ömmast och vekast behandlade kvinnohuvud, som Lettland äger, ett i vit marmor år 1922 efter en 16 år äldre Parisstudie tillkommet underbart porträtthuvud av sin hustru. Huvudet är starkt framåt-lutat, ansiktsprofilens vackra linje är känsligt given och ett lätt leende leker kring munnen.

Dzenis har icke skapat några större monument men däremot ett stort antal livfulla och intressanta porträttbyster. Under sina åtta års studier i Stieglitz konstskola i S:t Petersburg modellerade han mest typer och figurer och fortsatte därmed, när han år 1906 reste till Paris. Där blev Rodin hans läromästare, han var t. o. m. direkt lärjunge till Rodin och tog starka intryck av honom. Efter en ny sejour i Ryssland, denna gång i Moskva, där han studerade brons-gjutning, slog han sig ned i Staņģi vid Stintsee i Lettland och ägnade sig där helt åt ett realistiskt studerande och modellerande av djur — kräftor, ormar, ödlor, etc. — samt började då också intressera sig för gamla lettiska folkornament och omsatte dessa studier i silver- och kopparbroscher m. m. När han 1910 flyttade över till Riga, följde en tid av fördjupning och därmed en rad karaktärsporträtt, bland vilka den lettiska författarinnan Anna Brigaders uttrycksfulla huvud är ett av hans bästa, återgivet som det är både med humor och sympati. Genom övergång till ett hårdare material, till graniten, tvangs han sedermera till förenkling av formen och att så småningom

RYTTARNA SÄNKA SINA FANOR I SORG INFÖR MINNET AV DE DÖDA. DETALJ FRÅN ZĀLES MONUMENTALANLÄGGNING PÅ »BRÖDRAKYRKOGÅRDEN» I RIGA. 1920

EN DÖENDE KRIGARE. DETALJ FRÅN ZĀLES »BRÖDRAKYRKOGÅRD» I RIGA

arbeta sig ur den Rodinska impressionismen. Under krigsåren levde han i Petersburg, men de flesta av hans arbeten från den tiden ha gått förlorade. En ganska expressiv statyett i trä av en gammal, framåtböjd tiggerska, som han kallat "Bēgle" ("Flykting") har dock räddats till det lettiska utrikesministeriet. När han sedan efter år 1918 varit bosatt i Riga, har han utom åt porträtt- och gravmonumentkonst och konsthantverk även ägnat sig åt fasadskulptur för flera hus i Riga, Smiltene och annorstädes, men framförallt har han som organisator och direktör för det nygrundade lettiska statsmuseet nedlagt stora förtjänster om den lettiska konsten. Dzenis är överhuvudtaget ingen drömmare och romantiker utan en mycket reellt inställd konstnär, lugnt saklig och med stor teknisk säkerhet. Från de senaste åren äro en manligt strängt hållen byst av Fr. Vesmans (1925) och ett mycket uttrycksfullt huvud av den av olika konstnärer gärna avbildade skriftställaren Antons Austripš att framförallt förteckna.

I ännu högre grad än Zaļkalns och Dzenis är deras samtida Gustavs Šķilters (f. 1874) påverkad av Rodins måleriska plastik. Även han studerade i Rodins ateljé. Šķilters söker besjåla sina figurer genom gester, genom varierande ställningar på armarna, huvudet och kroppen, och han kan bli rätt feminin genom för mycket offrande åt affekter. Hans längtande, lidande eller förtvivlade kvinnogestalter sakna individuella egenskaper och kunna bäst karakteriseras som förkroppsligade tankar. Det oaktat är han realist, som den Rodinlärjunge han är. Hans modeller äro genomgående väl studerade. Kvinnor och barn äro hans motiv, och i olika variationer har han sökt fånga alla nyanser av den kvinnliga själen. Detta gör, att han gärna använder sig av dikteriska motiv, även för sina gruppkompositioner, så t. ex. har han lagt lettiska folkvisor till grund för en serie finkonturerade, idealistiska lågreliéfer i en privatvåning i Riga. I en stor del av Europas länder har han varit, först i Ryssland, där han som så många lettiska konstnärer fick sin utbildning i Stieglitz konstskola i Petersburg, sedan i Paris, där han inte blott studerade för Rodin utan också lärde känna Bourdelle och Dubois, därefter i Italien, Spanien, Schweiz, Belgien, Holland, England, Sverige, Norge och Tyskland. En lång följd av år, ända till år 1923, verkade han

TEODORS ZAIKALNS FÖRSLAG AV ÅR 1930 TILL FRIHETSMONUMENT I RIGA

sedan som professor i dekorativ skulptur vid samma Stieglitz konstskola, där han själv fått sin första utbildning, men från 1923 är han bosatt i Riga och bekläder där en docentur vid konstakademien. Under dessa sista år har han där utfört ett stort antal grupper, reliefer samt porträtt av konstkolleger och andra men också arbetat som keramiker, etsare, dekoratör och konstkritiker.

Utanför Lettland lever sedan många år Augusts Bija (f. 1872), vilken tillbragte sina första studieår i Norge, där han framförallt lärde medaljgraving, men sedan studerat bildhuggeri vid kungl. akademien i Brüssel. Till en början voro hans figurer mycket robusta och högdramatiska, vilda skogsmänniskor i impressionistisk gestaltning, men sedan han lärt känna Meuniers konst, fingo hans figurer en mera sluten form. Sista utvecklingen är att han blivit symboliker och genom idealiserade, rytmiska kvinnofigurer söker ge uttryck åt lyriska tankar. Som en nykter motvikt mot dessa stå hans sakliga, korrekta medaljer för lantbruksutställningar m. m., men hans namn torde dock framförallt vara knutet vid ett monument över fallna krigare i Brüssel, för vilket han 1920 vid en tävling erhöll första pris. Då detsamma emellertid är författaren obekant, kunna tyvärr inga omdömen om detsamma här givas.

För utbildningen av de unga lettiska bildhuggarna har professor Konstantin Ronczewski (f. 1874) haft en stor betydelse. Han är egentligen av polsk härkomst, ehuru född i Petersburg, men har fått arkitektutbildning vid det forna Polytechnikum i Riga och sedan studerat bildhuggeri i Paris. Redan 1917 blev han professor i Ryssland och är nu både professor i klassisk arkitektur vid universitetet i Riga och lärare i mästarklassen i skulptur vid konstakademien. Hans djupgående klassiska bildning, som också tagit sig uttryck i flera fint analyserande skrifter över antika kapital, hans konsthistoriska vetande, hans säkra behärskande av bronsgjutningstekniken och hans kultiverade, angenäma personlighet måste utan tvivel ha varit till stor nytta och glädje för dem, som fått åtnjuta hans undervisning. Genom sin eminenta förmåga att leva sig in i olika tiders konst, i Egyptens, Greklands, den italienska renässansens, barockens, etc. har han kunnat skapa arbeten, vilka kunna duperas en till att tro dem vara från respektive perioder, men därmed står han också pastischkonsten nära.

BURKARDS DZENIS: PORTRÄTT I MARMOR AV KONSTNÄRENS HUSTRU. 1922

TEODORS ZAĻKALNS GRAV-MONUMENT ÖVER SKRIFT-STÄLLAREN JĀNIS PORUKS PÅ SKOGSKYRKOG. I RIGA. 1931

BURKARDS DZENIS: PORTRÄTT AV FÖRFATTARINNAN ANNA BRIGADERS

I en serie utomordentliga porträttbyster av framstående lettiska personligheter, såsom målarkollegan, professorn och konstakademidirektören V. Purvīts, den bortgångne diktaren J. Rainis, o. a. har han dock samtidigt visat en rent realistisk konstuppfattning. Högst torde han dock ha nått i ett i marmor fint utmejslat porträtt av sin gamla mor.

Bland Ronczewskis lärjungar ha redan ett par ungdomar, Kārlis Jansons och Jānis Legzdīņš, som båda år 1927 avslutade konstakademien, gjort sig bemärkta genom gravmonument. Det är visserligen ännu ingen personlig karaktär i deras verk utan dessa förefalla huvudsakligast vara gott studerade akademiska akter, i vilka också en efterklang av Rodin ännu lever kvar, bl. a. i Jansons förkärlek för "tänkande muskulatur", men i ett monument över en förolyckad flygare, överstelöjtnanten Julijs Rimša, vars död han symboliserat genom en störtad Ikaros med brutna vingar, har kampen med det nya materialet — graniten — synbarligen varit Jansons en god hjälp till befrielse från skolstadiet. Sitt mandomsprov som konstnär har han dock givit i ett minnesmärke i staden Jelgava (Mitau) över landets första statspresident Jānis Čakste. Fri i hållningen, med höger fot något framförställd och med en pappersrulle i höger hand men den vänstra mot höften, står presidenten och ser långt bort. Överrocken är både för lång och för stor, byxorna äro icke pressade, grova stövlar har han på fötterna — det märks, att han icke lagt stor vikt vid sådana yttre ting. En enkel man av folket, men en man. Det är kraft och vilja i både denne enkle man och i monumentet som sådant.

Vid endast 38 års ålder borttrycktes år 1931 en ung begåvad bildhuggare, Ž. Smilnieks, vilken dock genom sitt över den omtyckte utrikesministern Zīgfrīds Meierovics år 1927 på Skogskyrkogården resta monument satt ett äreminne även över sig själv. Med sänkt huvud och sammanknäppta händer står en ung dotter av Lettland, med långa blonda flätor och klädd i den lettiska manteln, "villaine", och ser på graven.

Kārlis Baumanis (f. 1894), vilken vann tredje pris vid tävlingen om frihetsmonumentet, hade tänkt sig detta i form av en kolonnhall, i vars mitt en sörjande kvinna framställts sittande vid en fallen

krigarens grav. På taket till hallen skulle dock den lettiska lyckogudinnan "Laima" stå och spela på sin harpa, medan på postamentet en yngling och en ung kvinna uppställts på ömse sidor om ett kärlekens offeraltare.

Rikards Maurs (f. 1888), som mest varit verksam på den dekorativa skulpturens område, har fått sin huvudsakliga utbildning i Berlin och München och är en god exponent för den tyska skolan. Bland de yngre bildhuggarna höra Emils Melders (f. 1889) och Marta Liepiņ-Skulme (f. 1893) till de mera modernistiskt avancerade, i det att de båda starkt påverkats av kubismen, tidvis också av konstruktivismen. Ett förträffligt och mera harmoniskt "avrundat" verk av Marta Skulme är emellertid hennes i övernaturlig storlek utförda huvud av en ung kvinna med runda kinder, sömniga ögon och ett pretiöst leende kring munnen. Renodlad konstruktivist är Kārlis Zālīte (f. 1888), medan Arvids Brastiņš (f. 1893) gör negergudsmasker i trä och alltså mera får betraktas som pastischör. Med Brastiņš har den lettiska skulpturen nått fram till ren primitivism, ehuru de senaste årens studier för professor Dzenis fört honom på bättre tankar. Primitivismen har dock istället fått ett par ännu extremare representanter, nämligen Arturs Bērnieks (f. 1886) och Miķelis Pankovs (f. 1894), vilka ha det gemensamt, att de båda synas anse allt tekniskt kunnande vara överflödigt.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Till Svensk-Lettiska Föreningens tio-års jubileum. Av Lettlands minister i Stockholm P. SĒJA	5
Lettland och Sverige. Av KARL HILDEBRAND	11
Svensk-Lettiska Föreningen 1925—1935. Av C. KEMPF	15
Lettlands natur. Av JONATAN GRUFMAN.....	28
Det lettiska folkets härkomst. Av BIRGER NERMAN	45
Den lettiska statens uppkomst. Av ADOLF SCHÜCK	57
Lettlands försvarsväsende. Av NILS EDLUND	79
Något om svenska minnen i Lettland. Av KĀRLIS IEVIŅŠ	89
Den lettiska folkkulturen och dess förbindelser med Sverige. Av SIGURD ERIXON	94
Lettiska bildhuggare. Av HELGE KJELLIN	102

RÅDHUSTORGET I RIGA MED »SVARTHUVUDENAS» HUS

DENNA
MINNESSKRIFT
ÄR TRYCKT HOS
BRÖDERNA LAGERSTRÖM
BOKTRYCKARE, STOCKHOLM 1935,
I EN UPPLAGA AV 500 EX.,
DÄRAV 50 NUMRERADE
EX. PÅ BÄTTRE
PAPPER

